

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Veronika Janáčková

VÝŽIVNÉ MEZI RODIČI A DĚTMI

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Doc. JUDr. Michaela Zuklínová, CSc.

Katedra: Občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 12. 11. 2009

Na tomto místě bych ráda poděkovala Doc. JUDr. Michaela Zuklínové, CSc. za odborné vedení mé práce a její vstřícnost, ochotu a v neposlední řadě trpělivost.

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně pouze za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze dne.....

.....

Veronika Janáčková

OBSAH

1	Úvod	7
2	Výživné a vyživovací povinnost	10
2.1.	Výživné	10
2.2.	Vyživovací povinnost	12
3	Některé další pojmy	14
3.1.	Dítě	14
3.2.	Rodič	15
4	Stručný nástin vývoje vyživovací povinnosti v rodinném právu	17
5	Vyživovací povinnost rodičů k dětem	19
5.1.	Současná úprava vyživovací povinnosti rodičů k dětem	19
5.2.	Rozsah vyživovací povinnosti rodičů k dětem	20
5.2.1.	<i>Odůvodněné potřeby dítěte</i>	<i>21</i>
5.2.2.	<i>Schopnosti a možnosti povinného</i>	<i>23</i>
5.3.	Způsob plnění vyživovací povinnosti rodičů k dětem	29
5.4.	Trvání vyživovací povinnosti rodičů k dětem	31
5.4.1.	<i>Vznik a změna vyživovací povinnosti</i>	<i>31</i>
5.4.2.	<i>Zánik a obnovení vyživovací povinnosti</i>	<i>32</i>
5.5.	Zvláštní případy výživy dětí	34
5.5.1.	<i>Osvojení</i>	<i>34</i>
5.5.2.	<i>Náhradní péče třetí osoby; poručnictví</i>	<i>36</i>
5.5.3.	<i>Pěstounská péče</i>	<i>37</i>
5.5.4.	<i>Opatrovnictví</i>	<i>38</i>

6	Vyživovací povinnost dětí k rodičům	39
6.1.	Současná úprava vyživovací povinnosti dětí k rodičům.....	39
6.2.	Rozsah a způsob plnění vyživovací povinnosti dětí k rodičům.....	42
6.3.	Trvání vyživovací povinnosti dětí k rodičům	43
7	Úprava vyživovací povinnosti ve státech Evropské unie	45
7.1.	Hmotněprávní úprava vyživovací povinnosti ve vybraných státech Evropské unie.....	45
7.1.1.	<i>Francie</i>	45
7.1.2.	<i>Německo</i>	46
7.1.3.	<i>Belgie</i>	46
7.1.4.	<i>Španělsko</i>	48
7.1.5.	<i>Itálie</i>	48
7.1.6.	<i>Rakousko</i>	49
7.1.7.	<i>Polsko</i>	50
7.1.8.	<i>Finsko</i>	51
7.1.9.	<i>Anglie a Wales</i>	51
7.2.	Procesněprávní úprava vyživovací povinnosti v Evropské unii	52
8	Mezinárodní úprava týkající se vyživovací povinnosti	56
8.1.	Mezinárodní úprava vyživovací povinnosti rodičů k dětem.....	56
8.2.	Mezinárodní úprava vyživovací povinností dětem k rodičům.....	56
8.3.	Haagská úmluva z roku 2007 a Haagský protokol z roku 2007	57
9	Judikatura	58
9.1.	Judikatura týkající se výživného rodičů k dětem.....	58
9.2.	Judikatura týkající se výživného, které by děti měly poskytovat rodičům	65
10	Závěr	68

Seznam použité literatury a pramenů.....	71
1. Monografie.....	71
2. Články.....	72

1 Úvod

Během svých studií na právnické fakultě jsem absolvovala studentskou praxi v jedné menší advokátní kanceláři s orientací na běžnou občanskoprávní, rodiněprávní a trestněprávní agendu, bez speciálního zaměření. Do advokátní kanceláře chodili lidé s různými běžnými problémy z těchto oblastí práva. Již po několika měsících zkušeností s řešením těchto problémů a souvisejících lidských osudů jsem věděla, že oblast, která je mi v rámci práva jakožto profese nejbližší a které bych se tedy v budoucnu chtěla věnovat, je rodinné právo.

S ohledem na tuto skutečnost jsem si vybrala i téma své diplomové práce. Během praxe jsem řešila řadu případů, kdy se stanovovalo výživné pro nezletilé, výživné pro již zletilé děti, avšak ani jedinkrát jsem nezažila, i když samozřejmě připouštím, že to může být dáno délkou mé praxe, že by za námi přišel rodič, který by potřeboval stanovit výživné pro sebe, a povinnými by tak byly jeho děti. Ptala jsem se i kolegů a ani jeden z nich se za dobu své praxe nesetkal s případem, kdy by tuto situaci řešil.

Tato skutečnost mne zaujala, a proto jsem si zvolila jako téma své diplomové práce téma výživné mezi rodiči a dětmi s tím, že se pokusím dát ve své práci více prostoru otázce výživného, které by měly děti poskytovat svým rodičům. Během studia zákonů, literatury a jiných pramenů jsem však zjistila, že této problematice není věnováno příliš mnoho místa. Nejspíš právě proto, že praxe si podrobnější úpravu této problematiky nevynucuje. Podle mého názoru to však není šťastný stav věcí, protože naši rodiče, případně prarodiče, si zaslouží, abychom jim materiálně vypomáhali, a ponechat tuto oblast morálce každého z nás, je podle mne nedostatečné. Měly by se více šířit informace o tom, že předkové mají jistá, vymahatelná práva na výživné vůči svým potomkům. Naši předkové, staří lidé, si v praxi málokdy dovolí obrátit se na své děti s žádostí o peníze a často se ve prospěch svých potomků velmi uskromňují, někdy až tak, že žijí, jak se říká, „o chlebu a vodě“. Situace, v praxi zdaleka ne ojedinělá, kdy rodina pošle staré rodiče do domova důchodců a na jejich, už tak malém důchodu, se různým způsobem přiživuje, je nepřijatelná. Někteří lidé by si měli více uvědomovat, že

jejich rodiče si zaslouží nejen úctu, ale za jistých okolností mají nárok i na určité materiální zajištění vůči svým potomkům.

Právě proto, že v českých zákonech a souvisejících pramenech není problematika výživného, které by měly děti poskytovat svým rodičům, příliš detailně rozpracována, hledala jsem i v zahraničních zákonných úpravách, zejména v jiných státech Evropské unie, mezinárodních smlouvách apod. Zjistila jsem ovšem, že náš stát není v tomto ohledu žádnou výjimkou a že úprava v této oblasti je ve valné většině států obdobná, někde ještě horší.

Na začátku své diplomové práce se pokusím objasnit několik základních pojmů, s kterými se bude čtenář v mé práci dále setkávat. V další části diplomovou práci rozdělují na šest hlavních okruhů, kterými se budu zabývat. Je to jednak stručný nástin historického vývoje vyživovací povinnosti v rodinném právu, úprava vyživovací povinnosti rodičů k dětem, dále vyživovací povinnost dětí k rodičům, úprava vyživovací povinnosti ve státech Evropské unie, mezinárodní úprava a nakonec judikatura, která se k danému problému vztahuje.

Kapitola Vyživovací povinnost rodičů k dětem se dále člení na několik podkapitol, kde se zabývám současnou úpravou, podmínkami pro vznik tohoto nároku, jeho trváním, způsoby zániku a na závěr zmiňuji i několik zvláštních typů vyživovací povinnosti k dětem.

Podobně členěna je i další kapitola mé práce nazvaná Vyživovací povinnost dětí k rodičům, kde se opět zabývám současnou úpravou, podmínkami pro vznik tohoto nároku, zejména s ohledem na výklad pojmu „slušná výživa“, trváním tohoto nároku a samozřejmě i způsoby jeho zániku.

V kapitole Úprava ve státech Evropské unie zmiňuji několik států, u nichž příkladem uvádím, jak je daná problematika v těchto státech upravena, a dále zmiňuji zejména významný evropský právní předpis Nařízení Rady o příslušnosti, použitelném právu, uznání a výkonu rozhodnutí a spolupráci ve věcech vyživovací povinnosti.

Předposlední kapitolou je Mezinárodní právní úprava včetně Haagského protokolu a na závěr kapitola týkající se judikatury, kde uvádím několik zajímavých judikátů, které by mohly posloužit k objasnění používaných pojmů a k výkladu zákonné úpravy.

V závěru své diplomové práce shrnuji stávající situaci, podrobněji rozebranou ve výše zmíněných kapitolách, a poukazuji na některé nedostatky, které, s ohledem na vývoj naší společnosti, naše zákonná úprava podle mého názoru má.

2 Výživné a vyživovací povinnost

2.1. Výživné

Pojem výživné není zákonem přímo a výslovně definován. Není také pojmem přesným, ale za dobu své existence se již dostatečně vžil pro svou stručnost a zejména výstižnost, jak uvádí i doc. JUDr. Michaela Zuklínová, CSc., v knize *Občanské právo hmotné 3*.¹

Proti termínu „výživné“ byly vznášeny námitky spočívající v tom, že z hlediska jazykového tento termín neodpovídá obsahu, který mu dává právní úprava, neboť nejde jen o náklady na výživu, ale o náklady na všechny osobní potřeby, z nichž výživa představuje jen určitou část. Dříve platný zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, ve znění pozdějších předpisů použil proto k označení tohoto institutu termín „úhrada osobních potřeb“, i když ne zcela důsledně. Termín „úhrada osobních potřeb“ se však v praxi neujal, a proto se zákon o rodině vrátil k dříve užívanému pojmu „výživné“.²

V právních předpisech a v právní praxi bývá pojmu výživného užíváno ve dvojitým významu, a to širším a užším. Za prvé v širším významu jako označení celého institutu rodinného práva, tedy jako označení pro souhrn práv a povinností, které z něho vyplývají, a za druhé v užším smyslu jako ono vlastní plnění.

„Výživné představuje tedy zejména majetkový soubor (věci a jiné právní hodnoty, o nichž platí, že jsou penězi ocenitelné), který poskytuje jedna osoba druhé proto, aby ji vyživovala, tj. aby uspokojovala její životní potřeby“, tuto definici nám nabízí doc. JUDr. Michaela Zuklínová, CSc., v knize *Občanské právo hmotné 3*.³

Z úpravy v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění (dále jen „zákon o rodině“) je dále zřejmé, že se jím rozumí zabezpečování a úhrada osobních potřeb mezi osobami, které k sobě mají příbuzenský nebo jiný rodinný vztah.

¹ Knappová, M., Švestka, J., a kolektiv: *Občanské právo hmotné 3*, třetí aktualizované a doplněné vydání, ASPI Publishing, s.r.o., 2002, str. 152

² Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 6

³ Knappová, M., Švestka, J., a kolektiv: *Občanské právo hmotné 3*, třetí aktualizované a doplněné vydání, ASPI Publishing, s.r.o., 2002, str. 152

„Výživným se rozumí zabezpečování a úhrada osobních potřeb mezi subjekty, které zákon o rodině výslovně určuje. Základním pojmovým znakem výživného je určitý osobní vztah vznikající pouze mezi určitými členy rodiny, jehož předmětem je plnění výživného.“⁴

Co se týče právní povahy výživného, je třeba uvést, že se jedná o zákonný nárok a povinnost, což znamená, že k tomu, aby tato povinnost vznikla, postačí, aby byly splněny podmínky, které nám zákon stanoví a již není třeba, aby k nim přistupovala nějaká další skutečnost. Právní předpisy upravující výživné mají kogentní povahu, proto nemohou být měněny dohodou stran; u oprávněného jde o jeho nezadatelné osobní právo, proto je nemůže převést na třetí osobu, a stejně tak je vyloučeno, aby s výživným disponoval v rozporu s účelem, pro který bylo stanoveno. Na straně povinného pak jde o povinnost, která nemůže být žádným způsobem omezena ani vyloučena. Problémem pak může být skutečnost, zda lze smluvně vyživovací povinnost rozšířit. „Z kogentnosti ustanovení o výživném vyplývá, že takové dohody nelze za žádných okolností posuzovat jako výživné podle zákona o rodině; výživné je přesně stanoveno a vymezeno a zákonná ustanovení o něm nemohou být měněna ani ve prospěch oprávněného. Takové dohody tak nelze posuzovat jako výživné a nelze je považovat ani za vztah rodinného práva. Takové dohody tak budou možné pouze podle ustanovení občanského zákoníku, a to buď ve formě občanské výpomoci, anebo jako nepojmenovaná smlouva.“⁵

Do úpravy výživného se pak samozřejmě promítají i některé zásady, které ovlivňují celé rodinné právo. Jde o takové zásady, jako je rovnost muže a ženy, rovnost dětí bez ohledu na jejich manželský nebo mimomanželský původ, soulad zájmu rodiny a společnosti apod.

⁴Hrušáková, M. a kolektiv: *Rodinné právo*, Masarykova univerzita v Brně v nakladatelství Doplněk, 1995, str. 127

⁵ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 13 – 15

2.2. Vyživovací povinnost

Vyživovací povinnost je jednou z mála povinností, které zákon o rodině stanoví, a vyplývá tak přímo ze zákona. Neznamená to ovšem, že tato povinnost tak bude na základě zákona uložena vždy, ale pouze za splnění zákonem stanovených podmínek, kdy soud musí uvážit i celou řadu dalších faktorů, než rozhodnutí ukládající vyživovací povinnost vydá.⁶

Zákon uvádí tři okruhy skutečností, ke kterým má soud přihlídnout. Jsou to jednak odůvodněné potřeby oprávněného, dále schopnosti a možnosti a majetkové poměry povinného, a v neposlední řadě musí soud zkoumat, zda se povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu, event. zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika. Budou se tak posuzovat jak hlediska subjektivní, tedy zdravotní stav, vzdělání, vloh, stav jmění atd., ale také hlediska objektivní, tedy v jakém místě žije a pracuje, v jakém regionu apod.⁷ K tomuto podrobněji viz kapitola 5.2.

Pokud je výživné stanovováno soudem, musí soud při jeho určení vycházet ze všech zákonem stanovených hledisek, a ta zkoumat v jejich souhrnu a dále také s ohledem na respektování zásady dobrých mravů, což ostatně stanoví i sám zákon o rodině v § 96 odst. 2.⁸

Pokud dojde ke změně skutečností, na jejichž základě bylo výživné stanoveno, což může nastat buď zvýšením odůvodněných potřeb oprávněného (např.: v důsledku dosažení vyššího věku dítěte, v důsledku nemoci, změnou školy nebo jiných životních situací), anebo změnou ve výdělkových možnostech povinného, je ustanovením § 99 zákona o rodině⁹ umožněno, aby došlo soudním rozhodnutím ke změně již stanoveného výživného.

⁶ Knappová, M., Švestka, J., a kolektiv: *Občanské právo hmotné 3*, třetí aktualizované a doplněné vydání, ASPI Publishing, s.r.o., 2002, str. 152

⁷ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 15 a násled.

⁸ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění, stanoví v § 96 odst. 2, že „Výživné nelze přiznat, jestliže by to bylo v rozporu s dobrými mravy.“

⁹ Ustanovení § 99 ods. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění, stanoví: „Změní-li se poměry, může soud i bez návrhu změnit dohody a soudní rozhodnutí o výživném pro nezletilé děti. Dojde-li k zrušení nebo snížení tohoto výživného za minulou dobu, spotřebované výživné se nevrací.“ Ustanovení

„Předmětem vyživovací povinnosti je plnění výživného, a to buď v naturáliích, nebo v penězích, chápeme ho jako zákonné majtkové plnění zabezpečující uspokojení nejen potřeb nutných pro život, ale i uspokojení dalších hmotných a kulturních potřeb. Platí zásada, že plnění má být zabezpečeno řádně a včas.“¹⁰

Sama vyživovací povinnost je nepřevoditelná, jelikož se jedná o plnění, které je vždy určeno jedné dané individuální osobě. Svou povahou se pak jedná o plnění, které je dlouhodobé, opakující se, zpravidla v pravidelně se opakujících dávkách.¹¹

Co se týče vzájemného postavení jednotlivých druhů vyživovacích povinností, má prioritní postavení výživné pro nezletilé dítě, teprve po něm následují vyživovací povinnosti další, jako výživné pro dítě zletilé, výživné pro ostatní příbuzné apod.¹²

§ 99 odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění, potom stanoví, že: „Nejde-li o výživné pro nezletilé děti, může dojít ke změně nebo k zrušení pouze na návrh.“

¹⁰ Hrušáková, M. a kolektiv: *Rodinné právo*, Masarykova univerzita v Brně v nakladatelství Doplněk, 1995, str. 128

¹¹ Knappová, M., Švestka, J., a kolektiv: *Občanské právo hmotné 3*, třetí aktualizované a doplněné vydání, ASPI Publishing, s.r.o., 2002, str. 153

¹² Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 18

3 Některé další pojmy

3.1. Dítě

V našem právním řádu nenajdeme definici tohoto pojmu, proto musíme vždy tento pojem vykládat s ohledem na další skutečnosti a širší souvislosti. Jako příklad lze uvést např. čl. I. Úmluvy o právech dítěte, kde se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve. Dalším příkladem je zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, v platném znění¹³, kde se pracuje s pojmem nezaopatřené dítě a je za ně možno považovat osobu až do 26 let věku. V rovině obecně lidské je pak každý dítětem svých rodičů nikoli jen do osmnácti nebo do dvaceti šesti let, ale po celý svůj život, a též i dále po své smrti.

¹³ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, v platném znění, v § 11 stanoví definici, koho lze považovat za nezaopatřené dítě, takto: dle § 11 odst. 1 „Za nezaopatřené dítě se pro účely tohoto zákona považuje dítě do skončení povinné školní docházky, a poté, nejdéle však do 26. roku věku, jestliže a) se soustavně připravuje na budoucí povolání (§ 12 až 15), nebo b) se nemůže soustavně připravovat na budoucí povolání nebo vykonávat výdělečnou činnost pro nemoc nebo úraz, anebo c) z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu je neschopno vykonávat soustavnou výdělečnou činnost;“ § 11 odst. 2 potom stanoví „Po skončení povinné školní docházky se do 18. roku věku považuje za nezaopatřené dítě také dítě, které je vedeno v evidenci úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání a nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti nebo podporu při rekvalifikaci.“ a § 11 odst. 3 „Za nezaopatřené dítě nelze však považovat dítě, které je požívatelem invalidního důchodu z důchodového pojištění pro invaliditu třetího stupně.“

3.2. Rodič

Rodičem je osoba, jejíž rodičovství je určeno zákonem, event. na základě zákona. Je to tedy osoba právně příbuzná v prvním stupni přímé linie a samozřejmě je to i osoba, jejíž rodičovství bylo založeno rozhodnutím soudu o osvojení.¹⁴

Samotný pojem rodič je třeba vykládat zejména ve smyslu právním, což znamená, že rodičem je osoba, která má toto postavení dle právního řádu.¹⁵

Co se týče určení matky, nevznikaly dříve při tomto určování žádné pochybnosti; za matku byla považována osoba, která dítě porodila a která tak byla zapsána jako matka na matrice. V souvislosti s rozvojem medicíny by však určitě stálo za zvážení, aby budoucí právní úprava obsahovala i definici matky, event. samotného mateřství.¹⁶

Právní předpisy též stanoví, koho považovat za otce dítěte. Podle nich je jím především manžel matky v případě, že se dítě narodí v době od uzavření manželství do uplynutí třístého dne po jeho zániku nebo prohlášení za neplatné, popřípadě nový manžel matky dítěte, jestliže se po zániku prvního manželství matka znovu provdá. Jestliže nesvědčí zákonná domněnka otcovství manželů matky, považuje se za otce dítěte muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením obou rodičů. Nedojde-li k souhlasnému prohlášení rodičů o otcovství dítěte, určí otce rozhodnutí soudu na základě zákonné domněnky svědčící pro otcovství toho, kdo měl s matkou pohlavní styk v době mezi stoosmdesátým a třístým dnem před narozením dítěte, pokud jeho otcovství nevylučují závažné okolnosti.¹⁷

Dále je třeba vyjasnit situaci, která nastane v případě, kdy dojde k osvojení dítěte. V tomto případě totiž přechází vyživovací povinnost z rodičů na osvojitele, a stejně tak ani dítě již nemá vyživovací povinnost vůči svým biologickým rodičům, ale vzniká mu vyživovací povinnost vůči jeho osvojiteli či osvojitelům. Pokud ovšem dojde

¹⁴ Knappová, M., Švestka, J., a kolektiv: *Občanské právo hmotné 3*, třetí aktualizované a doplněné vydání, ASPI Publishing, s.r.o., 2002, str. 161

¹⁵ Nová, O., Těžká, O.,: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 63

¹⁶ Nová, O., Těžká, O.,: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 63

¹⁷ Hrušáková, M., a kolektiv: *Rodinné právo*, Masarykova univerzita v Brně v nakladatelství Doplněk, 1995, str. 64 – 73

ke zrušení tohoto osvojení, pak od právní moci rozhodnutí, jímž bylo osvojení zrušeno, dochází k obnovení původního vztahu a znovu vzniká vyživovací povinnost biologickým rodičům a stejně tak i jejich právo na výživu od jejich dítěte, a to v plném rozsahu.¹⁸

Sama vyživovací povinnost se vždy týká obou rodičů, každý ji plní sám za sebe, nejde tu o žádný solidární závazek, při němž by se plněním jednoho z rodičů v plné výši druhý rodič zbavil této své povinnosti. Výše podílu každého z rodičů na celkové vyživovací povinnosti je určována jeho možnostmi a schopnostmi. „Tento podíl je proměnlivý, stejně jako se v průběhu doby mění hlediska, která jsou rozhodující pro rozsah výživného. Proto jestliže se jeden z rodičů ocitne objektivně v takové situaci, že svou vyživovací povinnost plnit nemůže, vzroste podíl druhého rodiče, pokud to odpovídá jeho možnostem a schopnostem.“¹⁹

¹⁸ Nová, O., Těžká, O.,: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 64

¹⁹ Nová, O., Těžká, O.,: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 64

4 Stručný nástin vývoje vyživovací povinnosti v rodinném právu

„V minulosti vždy zásadně platilo, že ten, kdo rodinu ovládá, má v moci, má povinnost, byť i jen morální, postarat se jejím členům o výživu – pokud je toho schopen. Není-li, pak tato povinnost postupně váže další členy rodiny.“²⁰

Po vzniku Československé republiky v roce 1918 byla tzv. recepční normou²¹ převzata úprava rodinného práva z dob rakousko-uherské monarchie. Poměry v oblasti rodinného práva tak byly i nadále upraveny Všeobecným občanským zákoníkem z roku 1811 (známým jako ABGB, dále tedy jen ABGB).

V ABGB byly vztahy mezi manžely, a stejně tak i vztahy mezi rodiči a dětmi, založeny na principu nadřazeného postavení muže v manželství, a tedy i v celé rodině. ABGB zásadně rozlišoval mezi dětmi narozenými v manželství a mimo ně, jak pokud šlo o výkon otcovské moci, tak i ohledně vyživovací povinnosti.²² Platilo, že otec dával dítěti jméno, otec musel vyslovit souhlas s případnými závazky dítěte, rozhodoval o výchově dětí a také spravoval jejich majetek. V případě rozvodu či rozluky patřily děti otci, výjimkou byli chlapci do 4 let věku a dívky do 7 let, kteří zůstávali u matky.²³

V průběhu první republiky bylo ABGB měněno řadou dílčích zákonů, přičemž ohledně vyživovací povinnosti rodičů k dětem je třeba zmínit zákon č. 4/1931 Sb., na ochranu osob oprávněných požadovati výživu (tzv. alimentární zákon), v platném znění.²⁴

²⁰ Radvanová, S., Zuklínová, M.: *Kurs občanského práva, Instituty rodinného práva*, C.H.Beck, 1. vydání, 1999, str. 165

²¹ Za tzv. recepční normu byl považován zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého

²² Hrušáková, M., Králíčková, Z.: *České rodinné právo*, Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 1998, str. 22 – 28

²³ Veselá, R., a kolektiv: *Rodina a rodinné právo, historie, současnost a perspektivy*, EUROLEX BOHEMIA Praha, 2003, str. 72

²⁴ Veselá, R., a kolektiv: *Rodina a rodinné právo, historie, současnost a perspektivy*, EUROLEX BOHEMIA Praha, 2003, str. 77

Úprava ABGB platila až do 1. 1. 1950, kdy nabyl účinnosti zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném. Tímto zákonem došlo k zrovnoprávnění dětí narozených v manželství i mimo ně, ve vztahu mezi rodiči a dětmi byla zrušena moc otcovská a místo ní byla nastolena moc rodičovská, kterou měli oba rodiče rovnocenně. Byla zde stanovena povinnost rodičů starat se o tělesný i duševní rozvoj svých dětí, zejména tedy péče o jejich výživu a výchovu tak, aby byly náležitě připraveny přispívat svou prací, podle svých schopností a náklonností, k prospěchu společnosti. Další část tohoto zákona se pak týkala vyživovací povinnosti v rodině, kdy byl přesně stanoven okruh osob, které měly vůči sobě vzájemnou alimentární povinnost a současně bylo určeno, v jakém pořadí se jednotlivé povinné osoby k alimentaci povolávaly. Jestliže mělo alimentární povinnost více příbuzných téhož stupně, byli všichni tito příbuzní zavázáni solidárně. Vzájemný poměr podílů, kterými měli přispívat, se pak měl řídit jejich výdělečnými a majetkovými schopnostmi.²⁵

V roce 1963 byl přijat, v souvislosti s tehdejší změnou ústavy, zákon č. 94/1963 Sb., o rodině. Tento zákon v podstatě platí až dodnes, byl několikrát novelizován, přičemž nejpodstatnější novelou byla novela provedená zákonem č. 91/1998 Sb., která zohledňovala nové ekonomické a sociální skutečnosti (o tom podrobněji níže v kapitole 5.1.).²⁶

²⁵ Veselá, R., a kolektiv: *Rodina a rodinné právo, historie, současnost a perspektivy*, EUROLEX BOHEMIA Praha, 2003, str. 91

²⁶ Radvanová, S., Zuklínová, M.: *Kurs občanského práva, Instituty rodinného práva*, C.H.Beck, 1. vydání, 1999, str. 165

5 Vyživovací povinnost rodičů k dětem

5.1. Současná úprava vyživovací povinnosti rodičů k dětem

Zákon o rodině v platném znění obsahuje úpravu vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem v části třetí výživné v §§ 85 až 86 a samozřejmě se na tuto část vztahují i ustanovení společná v §§ 96 až 103.

Významnou změnu v oblasti rodinného práva přinesla novela provedená zákonem č. 91/1998 Sb., jíž bylo poprvé výslovně formulováno právo dítěte podílet se na životní úrovni svých rodičů. Toto právo dítěte je třeba chápat jak v pozitivním, tak v negativním smyslu. Zákon vychází ze zásady, že žije-li dítě společně se svými rodiči v jedné domácnosti, tak jejich životní úroveň sdílí. Proto i v případě, že dítě s rodiči, event. s jedním z nich nežije, mělo by být toto právo dítěte zachováno.²⁷

Jak již bylo výše uvedeno, vyživovací povinnost se vztahuje na oba rodiče bez rozdílu a je jedno, jestli se dítě narodilo v manželství či mimo ně. Vlastní zákonná úprava je však postavena na dobrovolnosti, a v praxi tak bývá velmi často porušována.

„Rodiče, a to oba, jsou-li jako rodiče známi a jsou-li naživu, bez ohledu na to, zda jim náleží rodičovská odpovědnost, mají vyživovací povinnost vůči svému dítěti. Jejich povinnost je sice společná, ale to v žádném případě neznamena, že ji každý z nich plní ve stejném rozsahu a stejným způsobem. Naopak se předpokládá, že se rodiče podílejí na výživě svého dítěte tak, jak to odpovídá schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům každého z nich, a že se přitom navzájem doplňují, aby potřeby dítěte byly náležitě zajištěny.“²⁸

Jak vyplývá z uvedené citace, je základním předpokladem, a tedy jednou z podmínek vyživovací povinnosti mezi rodiči a dětmi, aby mezi rodiči a dětmi existovalo příbuzenství v přímé linii v prvním stupni. Základem je tedy existence

²⁷ Holub, M., Nová, H., Sladká Hyklová, J.: *Zákon o rodině Komentář a předpisy související*, Linde Praha, a.s., 2007, str. 278

²⁸ Radvanová, S., Zuklínová, M.: *Kurs občanského práva, Instituty rodinného práva*, C.H.Beck, 1. vydání, 1999, str. 173

osobního vztahu a pokud tento vztah trvá, trvá i vyživovací povinnost. Rodiče tak nejsou zproštěni této své povinnosti ani tehdy, pokud jsou jejich rodičovská práva omezena, či pokud jich jsou snad zcela zbaveni. Dokonce i když je dítě odňato z péče rodičů, jejich vyživovací povinnost dále trvá.²⁹

Z existence osobního vztahu mezi rodiči a dětmi pak vyplývá, že každé dítě je v samostatném právním vztahu ke každému z rodičů. Proto, pokud je stanovována vyživovací povinnost pro více oprávněných dětí, nelze ji stanovit hromadně jednou částkou, ale vždy musí být stanovena pro každé dítě zvlášť, a to i tehdy, když se jedná o sourozence, kteří jsou vychováni spolu a žijí v jedné domácnosti. Jestliže tedy soud v jednom rozhodnutí stanoví vyživovací povinnost k více dětem, musí být rozsah této povinnosti vyčíslen pro každé dítě zvlášť. Totéž platí i tehdy, jestliže jsou sourozenci svěřeni každý do výchovy jiného rodiče, i potom je třeba vyčíslit vyživovací povinnost každého rodiče k dítěti, jež nemá ve výchově, a není možné vyjádřit v rozhodnutí pouze rozdíl mezi výší obou těchto povinností.³⁰

S osobním vztahem jako základem vyživovací povinnosti souvisí i to, že jde o nárok, který není možné převést na někoho jiného, platně se ho vzdát anebo jinak s ním disponovat. Tato povaha výživného na děti je zásadním rysem a trvá i při plnění výživného pro zletilé dítě.³¹

Další podmínkou vyživovací povinnosti je okolnost, že dítě není schopno se samo živit, což má význam zejména těsně před a po dosažení zletilosti, kdy se určuje, zda vyživovací povinnost rodičů k dítěti stále trvá.

5.2. Rozsah vyživovací povinnosti rodičů k dětem

Při stanovování rozsahu výživného, které jsou povinni poskytovat rodiče svým dětem, platí určitá kritéria, a to jak kritéria obecná, tak kritéria zvláštní. Co se týče

²⁹ Plecítý, V., Salač, J.: *Základy rodinného práva*, EURONION Praha s.r.o., 2001, str. 105

³⁰ Holub, M., Nová, H., Sladká Hyklová, J.: *Zákon o rodině Komentář a předpisy související*, Linde Praha, a.s., 2007, str. 273

³¹ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 14

obecných kritérií, mluvíme především o odůvodněných potřebách oprávněného a schopnostech a možnostech povinného. Dalším kritériem pak pochopitelně bude již výše uvedené kritérium zásady úměrnosti životní úrovně jeho rodičů.³²

5.2.1. Odůvodněné potřeby dítěte

Mezi potřeby, které mají být výživným hrazeny, řadíme nejen potřeby hmotné, ale i potřeby kulturní. Patří k nim samozřejmě i zajištění bydlení. V první řadě sem patří základní a nejnnutnější potřeby pro život člověka, nejen tedy výživa v úzkém slova smyslu, ale všechny potřeby nutné pro kulturní život. Nikde ovšem nenajdeme vymezení, o jaké potřeby jde. Opírat se tak můžeme pouze o odbornou literaturu a judikaturu. Proto bude vždy na rozhodnutí soudu, aby podle svého vlastního uvážení, znalostí a zkušeností určil, co v konkrétním případě oprávněné dítě potřebuje s ohledem na dále uvedená kritéria.³³

Mezi kritéria, o něž se bude soud při stanovování výživného zajímat, patří samozřejmě věk dítěte, jeho fyzická a psychická vyspělost, jeho zdravotní stav, způsob a obsah jeho přípravy na budoucí povolání, ale kromě toho je třeba mít na paměti, že míra těchto potřeb je ovlivňována schopnostmi a možnostmi rodičů a jejich životním standardem. „Jsou-li schopnosti a možnosti rodičů omezené, je třeba mít za to, že odůvodněnými potřebami jsou pouze běžné potřeby dítěte, které nepřesahují obvyklou základní míru všech nezbytných potřeb nutných pro život kulturního člověka. Jsou-li však možnosti rodičů širší, je třeba za odůvodněné potřeby považovat i další potřeby dítěte, které jsou vzhledem ke všem okolnostem případu dítěti prospěšné pro jeho všestranný rozvoj.“³⁴

Při rozhodování o odůvodněných potřebách dítěte je na prvním místě třeba vzít v úvahu jeho věk, kdy jiné potřeby bude mít dítě ve věku několika měsíců a jiné ve věku vysokoškolských studií. S přibývajícím věkem se budou potřeby dítěte zvyšovat a mělo by se tedy úměrně tomu zvyšovat i poskytované výživné. Je pochopitelně těžké určit přesnou hranici, od kdy by se mělo výživné vždy pravidelně zvýšit, a proto se tato

³² Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 69

³³ Hrušáková, M., a kolektiv: *Rodinné právo*, Masarykova univerzita v Brně v nakladatelství Doplněk, 1995, str. 138

³⁴ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 73

změna bude odvíjet od každého případu individuálně, přesto lze stanovit asi tři mezníky, kdy by se výživné mělo vždy zvýšit. V první řadě je to přechod z kojeneckého věku do věku předškolního, dalším mezníkem pak zcela jistě bude nástup povinné školní docházky a v neposlední řadě v období puberty.³⁵

Co se týče potřeby dětí nejmenších, nejedná se pouze o zajištění jejich výživy, ale i o zajištění dětského prádla, kočárku, vaničky, dětských plen atd. Zejména je třeba zohlednit skutečnost, že v tomto věku dítě potřebuje soustavnou péči své matky, event. otce, a tento rodič tak svou vyživovací povinnost plní výlučně svou péčí.³⁶

Dalším uvedeným mezníkem je nástup povinné školní docházky, kdy se odůvodněné potřeby dítěte zvyšují. Jde o pořízení nezbytných školních pomůcek, ale i o zajištění mimoškolních aktivit, jako jsou různé kroužky, ať již sportovní, jazykové, hudební nebo další.³⁷

V období puberty neboli dospívání se pak potřeby dítěte zvyšují zejména s přípravou dítěte na budoucí povolání.³⁸

Při stanovení výživného se ovšem nelze omezit pouze na úvahy o ubytování a stravě, ale je třeba vzít v úvahu i náklady na zájmovou činnost a na rekreaci, sport, zábavu a stanovit výživné tak, aby i tyto náklady dítěte byly kryty. Stejně je třeba postupovat u dítěte zletilého.³⁹

K okolnostem, které ovlivní strukturu i rozsah odůvodněných potřeb dítěte bez ohledu na jeho věk, patří především jeho zdravotní stav, dále jeho fyzické i psychické dispozice, jeho vlohy a zaměření. Zvýšené náklady je tak třeba vynaložit na úhradu léků, značné náklady pak představuje stomatologická péče, zajištění brýlí, dále různých pomůcek pro alergické děti, rehabilitačních pomůcek apod.⁴⁰

³⁵ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 73 – 75

³⁶ Hrušáková, M., Králíčková Z.: *České rodinné právo*, Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2006, str. 232; obdobně i Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 74

³⁷ Hrušáková, M., Králíčková Z.: *České rodinné právo*, Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2006, str. 232; obdobně i Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 75

³⁸ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 75

³⁹ Hrušáková, M., Králíčková Z.: *České rodinné právo*, Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2006, str. 232

⁴⁰ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 75

5.2.2. Schopnosti a možnosti povinného

Na toto kritérium můžeme nahlížet ze dvou úhlů, jednak určuje celkový rozsah vyživovací povinnosti rodiče k dítěti, ale současně vyjadřuje i míru, jakou se každý z rodičů má na ní podílet, tedy jeho individuální podíl.⁴¹

„Stanovení rozsahu vyživovací povinnosti rodičů k dětem, zejména v případech, kdy rodiče spolu nežijí, věnuje právní teorie i legislativa značnou pozornost ve všech zemích. Většina evropských zákonodárství nezná objektivizaci výživného, tj. činí určení výživného závislé na potřebách oprávněného a na schopnostech a možnostech povinného, obdobně jako úprava naše. Některé zahraniční právní úpravy používají při stanovení výše výživného jako pomocného kritéria určení podílu z příjmu povinného (ruská, maďarská úprava) nebo umožňují vycházet z různých tabulek (německá úprava). Pokusy objektivizovat výživné byly předmětem zájmu právní vědy i u nás, byly zvažovány různé možnosti, ale žádný způsob se v praxi neujal. Stanovení výše výživného na základě zlomku nebo procenta z příjmu povinného rodiče má výhodu v jednoduchosti takového řešení, nezohledňuje však řadu podstatných kritérií, jako je věk dítěte, ani počet vyživovacích povinností rodiče. Tyto okolnosti mohou být postíženy v různých tabulkových systémech. Značnou výhodou tabulek je zejména skutečnost, že umožňují oprávněnému a povinnému průběžnou úpravu výživného s ohledem na příjmy povinného rodiče a věk dítěte, a to bez nutnosti soudního řízení. Další právní úpravy nechávají určení výše výživného pouze na volné úvaze soudu (polská, rakouská úprava). Právní úprava, která ponechává stanovení výživného v konkrétním případě na volné úvaze soudu, sice umožňuje nejlépe postihnout specifické okolnosti každého případu, klade však vysoké nároky na soudní praxi. Tak je tomu i u nás.“⁴²

Vždy je však třeba hodnotit nejen situaci faktickou, ale i okolnosti objektivní povahy, motivaci, příčiny apod. Posuzujeme celkovou majetkovou situaci povinného,

⁴¹ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 76

⁴² Hrušáková, M., Králíčková, Z.: *České rodinné právo*, Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 1998, str. 234 – 235

tedy nejen příjem, kterého dosahuje, ale i další majetek, který vlastní, a který tak zcela jistě ovlivňuje jeho celkový životní standard.⁴³

Při posuzování schopností jako hlediska subjektivního se budeme zabývat zejména jeho vlastnostmi tělesnými i duševními, tedy jeho zdatností, zdravím, vlohami a nadáním, získanými zkušenostmi a vzděláním. Posuzujeme tak tedy schopnost rodiče vykonávat určité povolání či několik povolání najednou. Tyto schopnosti pak ovšem mohou být uplatněny pouze v rámci objektivně existujících možností, tedy druhého hlediska, a to hlediska objektivního. Zkoumáme tedy, zda rodič skutečně svých schopností plně využívá k tomu, aby vykonával povolání, v němž může najít své plné uplatnění. Proto bude pro posouzení výživného rozhodující výdělek či příjem, jehož by rodič reálně mohl dosáhnout, kdyby řádně využíval své schopnosti, nikoli výdělek, kterého fakticky dosahuje proto, že tyto schopnosti řádně nevyužívá. Tuto zásadu pak označujeme jako tzv. zásadu potenciality výdělku. A neměla by nás tak zajímat pouze tzv. fakticita výdělku.⁴⁴

O nevyužití schopností dosahovat určitého výdělku tak půjde například tehdy, jestliže povinný sice zastává zaměstnání, které odpovídá jeho odborné přípravě, avšak v tomto povolání porušuje pracovní kázeň a neplní pracovní povinnosti, což se odráží i ve výdělcích, kterých dosahuje, má časté absence v zaměstnání apod. Těžko ovšem můžeme po povinném rodiči požadovat, aby vyšších výdělků dosahoval za cenu nadprůměrného pracovního vypětí, tedy aby např. pracoval přesčas. Za určitých okolností lze ovšem i v tom, že rodič nevyvine vyšší pracovní úsilí, spatřovat porušení výše uvedené zásady potenciality výdělku. Jako příklad lze uvést situaci, kdy zvýšené pracovní úsilí je v schopnostech rodiče a na jeho pracovišti je takové zvýšené úsilí obvyklé.⁴⁵

Pokud povinný změní zaměstnání, bude třeba zjistit a posoudit důvody, které jej k tomu vedly. „Za důležité důvody je třeba považovat např. důvody zdravotní, odchod z pracovní funkce, k jejímuž zastávání není rodič plně kvalifikován, změnu bydliště,

⁴³ Obdobně Holub, M., Nová, H., Sladká Hyklová, J.: *Zákon o rodině Komentář a předpisy související*, Linde Praha, a.s., 2007, str. 324

⁴⁴ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 77

⁴⁵ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 77; obdobně i Holub, M., Nová, H., Sladká Hyklová, J.: *Zákon o rodině Komentář a předpisy související*, Linde Praha, a.s., 2007, str. 324

organizační důvody apod. Pouze tehdy, není-li dán důležitý důvod změny zaměstnání, je třeba při vyměření výživného vycházet z výdělku dosahovaného před touto změnou.⁴⁶

Při posuzování pracovního příjmu povinného rodiče je třeba hodnotit všechny jeho příjmy, tedy nejen příjem z pracovního poměru, jakým je mzda nebo plat, ale je třeba přihlížet i k tzv. vedlejším příjmům, které má povinný na základě vedlejšího pracovního poměru, odměnám v souvislosti s dohodami o pracích konaných mimo pracovní poměr apod. Povahu vedlejšího příjmu má i tzv. spropitné, které bývá poskytováno při výkonu určitých povolání. I tato forma odměňování tak zcela jistě zvyšuje příjmy povinného, pokud je poskytována pravidelně a v určité nezanedbatelné výši. Soud pak musí zkoumat, jaká je jejich průměrná výše za dané časové období.⁴⁷

U soukromých podnikatelů je pak třeba zohlednit i skutečnost, že část příjmů je vynakládána na provoz firmy.⁴⁸

Na příjmu povinného se určitou měrou podílejí i příjmy, které jsou poskytovány za vykonanou práci, ale podle jiných předpisů než podle zákoníku práce. Je tomu tak např. u příjmů z autorských odměn, odměn výkonných umělců, odměn za vynálezy, objevy a zlepšovací návrhy atd.⁴⁹

Samozřejmě může nastat situace, kdy povinný žádného příjmu nedosahuje, nebo je jeho příjem jen velmi omezený, z něhož nemůže plnit svou vyživovací povinnost přiměřeným způsobem. Pro tyto situace pak platí zásada vyjádřená v § 96 odst. 1 zákona o rodině, podle níž není rozhodující fakticky dosahovaný příjem, ale výdělkové a majetkové možnosti a schopnosti povinného. Proto i v případě, že povinný nemá žádný příjem, bude se stanovovat jeho vyživovací povinnost dle příjmu, kterého by fakticky dosahovat mohl. Tato zásada se pak v plné míře uplatní zejména tehdy, pokud povinný žije převážně z naturálních plnění nebo na úkor jiného občana nebo se plnění vyživovací povinnosti úmyslně vyhýbá.⁵⁰

⁴⁶ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 78

⁴⁷ Plecítý, V., Salač, J.: *Základy rodinného práva*, EURONION Praha s.r.o., 2001, str. 108; Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 82

⁴⁸ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 79

⁴⁹ Hrušáková, M., a kolektiv: *Rodinné právo*, Masarykova univerzita v Brně v nakladatelství Doplněk, 1995, str. 140; obdobně i Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 82

⁵⁰ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 83-84

Pokud ovšem povinný nepobírá dostatečný příjem k plnění svých vyživovacích povinností z důvodů, které společnost i právní řád uznávají, nelze v tomto případě povinnému vůbec vyživovací povinnost uložit. Mezi tyto situace řadíme zejména přípravu na budoucí povolání, v minulosti to ještě býval výkon vojenské základní služby. Samostatnou kapitolou jsou pak ženy v domácnosti, pokud neplní svou vyživovací povinnost osobním výkonem péče o dítě, nebo této péče není třeba v takové míře, aby to matce bránilo nastoupit do zaměstnání. Vždy je třeba zde vyjít z konkrétních okolností, zejména zda ženě nebrání v nástupu do zaměstnání nějaká jiná objektivní okolnost, jako je např. nemoc, další vyživovací povinnost apod.⁵¹

Jak již bylo výše uvedeno, vždy je třeba hodnotit celkovou majetkovou situaci povinného, tedy nejen jeho příjem, ale celkový majetek, který mu přináší určitý výnos či úsporu nákladů nebo jinak ovlivňuje celkovou životní situaci povinného. Posuzujeme vždy majetkové možnosti obou rodičů a musí jít o takový majetek, který reálně ovlivňuje životní situaci povinného rodiče. Takovým majetkem tak nepochybně bude rodinný dům, zahrada, chata apod., na druhé straně nelze přihlížet k tomu, že povinný rodič vlastní sbírku obrazů. I když hodnota takové sbírky může být značná, nejde o majetek, který by bezprostředně ovlivňoval životní úroveň povinného rodiče. Pokud ovšem nelze povinnému vyměřit výživné v odpovídající výši, lze určit, aby došlo ke zpeněžení takové sbírky.⁵²

„Dítě má právo přiměřeně se podílet i na majetkových výhodách svých rodičů. Jde o majetkové přírůstky získané dědictvím, darem, restitucemi, výhrou apod. Nelze ovšem stanovit žádný konkrétní podíl, který by vymezoval toto oprávnění dítěte. Pokud rodič získá takovou majetkovou výhodu, lze k ní přihlídnout pouze v rámci stanovení výživného. Přitom však je třeba mít na zřeteli, že dar, jehož se rodiči dostalo, mohl mít určité účelové určení, které je třeba respektovat.“⁵³

Stejně tak se posuzuje i situace, kdy se povinný vzdá určitého majetkového prospěchu. V tomto případě je třeba zkoumat, proč k takovému jednání došlo, zejména tedy důvod, který povinného k tomuto kroku vedl.

⁵¹ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 84

⁵² Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 86

⁵³ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 86

„Úspory povinného, které jsou bezpečně prokázány (např.: zjištěním vkladu u peněžního ústavu a jeho výše) a které zde existují v době stanovení výživného, nelze rovněž hodnotit jednoznačně. Zdrojem úspor jsou části příjmů, které nejsou okamžitě realizovány. Pokud se při stanovení výživného přihlíží k příjmům, které byly zdrojem těchto úspor, nelze je zhodnotit ještě jednou jako majetkovou výhodu. Situace by byla ovšem jiná, kdyby k dosažení úspor bylo třeba určitého odříkání všech členů rodiny, mezi nimi i oprávněného – v takovém případě by bylo namístě, aby se podílel na užitku, který z nich má v budoucnu nastat a z toho důvodu by k jejich existenci při stanovení výživného bylo odůvodněné přihlídnout.“⁵⁴

Jiná je ovšem povaha plnění z pojistných smluv, náhrad škody, některé dávky nemocenského pojištění, jako je pohřebné apod. K těmto plněním nelze při stanovování výživného přihlížet, jelikož tyto příjmy mají účelový charakter a získaný příjem má být použit určitým způsobem.⁵⁵

Na druhé straně, pokud máme posuzovat celkovou majetkovou situaci povinného, je třeba přihlížet i k jeho závazkům. Mezi těmito závazky mají zvláštní povahu další vyživovací povinnosti. Náš právní řád totiž nezná pořadí mezi jednotlivými oprávněnými. Proto je třeba při stanovování výživného přihlížet i k dalším vyživovacím povinnostem, které povinný má, aby každá z nich mohla být plněna v přiměřeném rozsahu. S ohledem na větší počet vyživovacích povinností lze na povinném samozřejmě požadovat, aby v rámci svých schopností a možností vyvinul větší pracovní úsilí. Okruh vyživovacích povinností, ke kterým je třeba přihlížet, není ovšem stanoven jen těmi, které byly určeny soudním rozhodnutím, ale spadají sem i vyživovací povinnosti, které povinný plní dobrovolně, pokud jsou ovšem k jejich plnění dány zákonné podmínky. K ostatním se potom nepřihlíží, pouze výjimečně, pokud je to v souladu s dobrými mravy a samozřejmě se zřetelem k okolnostem konkrétního případu.⁵⁶

⁵⁴ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 87

⁵⁵ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 87

⁵⁶ Plecítý, V., Salač, J.: *Základy rodinného práva*, EURONION Praha s.r.o., 2001, str. 109; Hrušáková, M., a kolektiv: *Rodinné právo*, Masarykova univerzita v Brně v nakladatelství Doplněk, 1995, str. 140; Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 87 - 88

Jiné závazky povinného rodiče, které nejsou další vyživovací povinností, se vždy posuzují podle jejich povahy a účelu, zejména se posuzuje skutečnost, zda na majetkových výhodách, kterými jsou tyto závazky zpravidla vyváženy, má oprávněný určitý prospěch či nikoliv.⁵⁷

Je třeba uvést ještě skutečnost, že dítě může vlastnit majetek, který bude zpravidla spravovat rodič, jemuž bylo dítě svěřeno do výchovy. „Tento majetek, případně výnosy a užitky z něho, by neměl mít za následek zánik vyživovací povinnosti, a to ani tehdy, kdyby tento majetek byl dostatečným zdrojem pro zabezpečení výživy dítěte. Je ovšem třeba přihlídnout k tomu, aby životní úroveň rodičů v takovém případě nebyla nižší, než je u dítěte.“⁵⁸ Proto i v případě, kdy dítě pobírá stipendium různého charakteru, neměl by k němu soud při stanovování výživného přihlížet, protože by tak plně nezohlednil možnosti a schopnosti povinného rodiče. Přihlížet k němu tak lze pouze tehdy, pokud jsou schopnosti a možnosti povinného rodiče omezené. Zohledňovat je však třeba i vlastní příjem oprávněného, musí ovšem jít o příjem, který je trvalé povahy a opakuje se. Ojedinelé příjmy dítěte, kterých docílí např. svou pracovní činností v období školních prázdnin, zpravidla nemohou ovlivnit výši vyživovací povinnosti povinného.⁵⁹

Další hledisko, které je třeba při stanovování vyživovací povinnosti zkoumat, je hledisko osobní péče o dítě a také podíl rodičů na péči o společnou domácnost, pokud žijí spolu.

Osobní péčí se rozumějí úkony, které dělá povinný rodič ve prospěch svého dítěte, tedy v zájmu zajištění jeho vývoje. Jsou to úkony související se zajištěním jeho výchovy, výživy a dalších potřeb. To, jak velká tato osobní péče musí být, ovlivňuje celá řada faktorů. Mezi ně patří na prvním místě věk dítěte, dále jeho zdravotní stav, povahové vlastnosti, stejně jako jeho vlohy a zájmová činnost.⁶⁰

⁵⁷ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 88

⁵⁸ Hrušáková, M. a kolektiv: *Rodinné právo*, Masarykova univerzita v Brně v nakladatelství Doplněk, 1995, str. 139

⁵⁹ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 97

⁶⁰ Radvanová, S., Zuklínová, M.: *Kurs občanského práva, Instituty rodinného práva*, C.H.Beck, 1. vydání, 1999, str. 175; obdobně i Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 89

„Osobní výkon péče o dítě někdy nemá na stanovení vyživovací povinnosti vliv. Jde především o případy, kdy dítě není svěřeno do výchovy nikomu z rodičů, ale je vychováváno třetí osobou anebo je v ústavní či ochranné výchově. Rovněž dítě, které se připravuje na budoucí povolání mimo svůj domov, nevyžaduje prakticky již soustavou péči žádného z rodičů. Kromě osobní péče o dítě je třeba vzít v úvahu i péči o společnou domácnost, resp. míru, s jakou se jeden z rodičů o tuto domácnost stará. Podmínkou aplikace tohoto ustanovení je ovšem to, že oba rodiče ve společné domácnosti žijí. K péči o společnou domácnost lze přihlídnout ovšem i tehdy, je-li vyživovací povinnost vyměřována oběma rodičům, kteří spolu žijí, avšak oprávněné dítě žije u třetí osoby anebo je v ústavní výchově.“⁶¹

5.3. Způsob plnění vyživovací povinnosti rodičů k dětem

Způsob plnění této vyživovací povinnosti se zpravidla odvíjí dle toho, zda je vyživovací povinnost plněna dobrovolně či nikoliv.

Pokud dochází k dobrovolnému plnění vyživovací povinnosti, většinou se tak děje ve formě naturálního plnění, tedy přímým uhrazováním potřeb dítěte, jelikož rodiče a děti tehdy zpravidla žijí ve společné domácnosti. I zde ovšem může být výživné částečně hrazeno v penězích, např. v podobě kapesného, aby dítě mohlo uspokojit své potřeby i mimo domácnost rodičů.⁶²

Situace, kdy je vyživovací povinnost plněna sice dobrovolně, ale převážně nebo zcela v penězích a ne formou naturálního plnění, může nastat tehdy, pokud se dítě nebo i rodič zdržují po určitou delší dobu mimo společnou domácnost, tak např. pokud dítě studuje v jiném městě a v týdnu tak pobývá na koleji, rodič je na dlouhodobé pracovní cestě nebo z jiného důvodu pobývá dlouhodobě v cizině.⁶³

⁶¹ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 91

⁶² Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 64

⁶³ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 65

Ve formě peněžní bude dále hrazeno dobrovolné výživné zletilým dětem, jelikož zletilé dítě už má většinou relativně samostatné postavení, ať už žije s rodiči, nebo ne.⁶⁴

Ohledně vyživovací povinnosti rodičů k dětem připadá v úvahu ještě jeden způsob jejího plnění, a tím je osobní výkon péče o dítě a péče o společnou domácnost. Jak již bylo uvedeno výše, je třeba osobní péči rozumět nejen péči o výživu dítěte, ale provádění všech úkonů a prací, jichž je třeba k tomu, aby bylo zajištěno soustavné uhrazování osobních potřeb dítěte. Patří sem tak i činnosti, které souvisejí s výchovou dítěte. Míra této péče se bude odvíjet od skutečností uvedených výše. Více viz kapitola 5.2.2. Péče o společnou domácnost pak přichází v úvahu jen tehdy, pokud spolu rodiče dítěte žijí.⁶⁵

V případech, kdy vyživovací povinnost rodičů k dětem není plněna dobrovolně, a musí tak být stanovena soudním rozhodnutím, dochází k plnění zpravidla jen v penězích. Soudním rozhodnutím je stanovena určitá částka tvořící rozsah této vyživovací povinnosti. Osobní péče pak bývá pouze zohledňována při stanovování výše vyživovací povinnosti. Činnosti, které po rozhodnutí soudu kterýkoli z rodičů na dítě dobrovolně vynakládá, již nemají povahu vyživovací povinnosti a do plnění vyživovací povinnosti se proto zásadně nezapočítávají (například v praxi časté kupování dárků dětem tím z rodičů, který má stanovenou vyživovací povinnost soudním rozhodnutím).⁶⁶

Stejně tak nemá na rozsah vyživovací povinnosti vliv „krátkodobé omezení nutnosti vynakládat osobní péči na dítě, např. proto, že bylo přechodně předáno do kolektivní nebo jiné péče (pobyt na táboře, pobyt v nemocnici).“⁶⁷

⁶⁴ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 65

⁶⁵ Holub, M., Nová, H., Sladká Hyklová, J.: *Zákon o rodině Komentář a předpisy související*, Linde Praha, a.s., 2007, str. 331

⁶⁶ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 65

⁶⁷ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 65

5.4. Trvání vyživovací povinnosti rodičů k dětem

5.4.1. Vznik a změna vyživovací povinnosti

Dítěti vzniká právo na výživné jeho narozením a pro trvání tohoto práva nemá žádný význam dosažení zletilosti. Vyživovací povinnost totiž trvá do doby, než je dítě schopno se samo živit. Nelze z toho však vyvozovat závěr, že pokud je dítě již zletilé a je samo schopno se živit, vyživovací povinnost pomíjí. „Protože jsou rodiče odpovědní za všestranný duševní a tělesný rozvoj svých dětí, plyne z toho, že rodiče jsou povinni dbát o to, aby dítě našlo zdroj své obživy v takovém oboru, pro který má schopnosti a nadání a v němž se může náležitě uplatnit. Proto vyživovací povinnost rodičů k dítěti nezaniká, i když v určitém oboru by si již mohlo opatřit úhradu vlastních potřeb, jestliže jeho tělesné a duševní schopnosti naznačují, že by se mohlo uplatnit významnějším způsobem, případně v jiném společensky důležitém oboru, který však vyžaduje další průpravu. Vždy však současně záleží i na možnostech a schopnostech rodičů.“⁶⁸

Tak tedy po dobu studia trvá vyživovací povinnost až do doby jeho dokončení, pokud v něm dítě řádně pokračuje. Nemění na tom nic ani okolnost, že dítě u některé zkoušky neuspěje, je nuceno opakovat ročník, nebo dokonce studium přerušit. Stejně tak, pokud se dítě po dokončení střední školy uchází o přijetí na školu vysokou, není přijato, nastoupí tedy do zaměstnání se záměrem zkusit to v dalším roce znovu, obnoví se vyživovací povinnost rodičů v ten okamžik, kdy dítě ke studiu na vysoké škole nastoupí. Jiná situace nastává v případě, kdy dítě již nastoupí do zaměstnání, ale poté nastoupí znovu na studia za účelem změny své kvalifikace, v tom případě se již vyživovací povinnost rodičů neobnovuje. Soud tedy musí vždy rozlišovat, zda dané vzdělání ještě představuje přípravu na budoucí povolání, nebo již jde o nadstandard bez návaznosti na budoucí povolání.⁶⁹

⁶⁸ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 104

⁶⁹ Holub, M., Nová, H., Sladká Hyklová, J.: *Zákon o rodině Komentář a předpisy související*, Linde Praha, a.s., 2007, str. 274

Stejně jako narozením, vzniká právo na výživné dítěti i osvojením. Tímto okamžikem tak dochází k zániku vyživovací povinnosti biologických rodičů a vzniká vyživovací povinnost osvojiteli či osvojitelům.⁷⁰

Dále je třeba rozlišovat počátek zákonné vyživovací povinnosti a počátek vyživovací povinnosti, který stanoví konkrétní soudní rozhodnutí. Určení počátku této doby soudním rozhodnutím totiž neznamená, že by do této doby vyživovací povinnost neexistovala, pouze ji nebylo třeba upravovat soudním rozhodnutím.⁷¹

Jelikož je plnění vyživovací povinnosti dlouhodobou záležitostí, dochází tak v průběhu jejího plnění ke změně podmínek, za kterých má být tato povinnost plněna, a často také i ke změně rozsahu, ve kterém má být tato povinnost plněna.⁷²

Specifická situace pak může nastat v případě, že dítě musí být dočasně u rodiče, jemuž nebylo svěřeno do péče, a tento rodič mu tak musí hradit nejen každodenní potřeby po dobu trvání určeného styku s ním, ale musí mu hradit i všechny osobní potřeby v plném rozsahu a také pochopitelně stanovené výživné. V tom případě je zde důvod pro změnu vyživovací povinnosti. Může k tomu dojít např. v případě, že druhý rodič je v důsledku nemoci v nemocnici nebo je dlouhodobě v zahraničí apod. Tato změna se pak může projevit jako dočasné zrušení vyživovací povinnosti daného rodiče.⁷³

5.4.2. Zánik a obnovení vyživovací povinnosti

Jelikož je vyživovací povinnost právo osobní povahy, dochází k jejímu zániku smrtí oprávněného i povinného. Tato povinnost nepřechází ani na dědice. Jiná situace ovšem nastane, pokud rodič není schopen stanovenou vyživovací povinnost plnit. V tom případě přechází tato povinnost na jeho předka.⁷⁴

⁷⁰ Plecítý, V., Salač, J.: *Základy rodinného práva*, EURONION Praha s.r.o., 2001, str. 110; obdobně i Hrušáková, M., Králíčková, Z.: *České rodinné právo*, Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2006, str. 240

⁷¹ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 98

⁷² Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 101

⁷³ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 102

⁷⁴ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 106

Jinak vyživovací povinnost rodiče k dítěti trvá do doby, než je dítě schopno samo se živit. Tento důvod je ostatně jediný důvod, který uvádí pro zánik vyživovací povinnosti zákon. Z dalších ustanovení zákona však lze dovozovat i další důvody, jako je uzavření manželství, osvojení nebo výše uvedená smrt oprávněného nebo povinného.⁷⁵

„Nejobvyklejší důvod zániku vyživovací povinnosti rodiče k dítěti, totiž, že dítě je schopno živit se samo, patří k důvodům, které nepůsobí samy o sobě, ale pouze jako podklad pro rozhodnutí soudu. To znamená, že nastane-li tento důvod, může se povinný domáhat toho, aby jeho vyživovací povinnost byla zrušena soudem.“⁷⁶

Určení skutečnosti, že dítě je schopno hradit své odůvodněné potřeby samo, je závislé na tom, zda je dítě z odměny za svou práci schopno tyto své potřeby zaplatit. Současně se musí jednat o práci, která odpovídá fyzickým i duševním předpokladům dítěte a musí být vykonávána v souladu se zájmy společnosti. Proto vyživovací povinnost rodičů zaniká až tehdy, když má dítě pravidelný a postačující příjem z povolání, které si zvolilo podle svých schopností, možností, zájmů a toto povolání je v souladu se zájmy společnosti.⁷⁷

Pokud dojde k osvojení dítěte, dochází k zániku vyživovací povinnosti biologickým rodičům, jelikož tato povinnost, jak již bylo výše uvedeno, přechází na osvojitele.⁷⁸

Dalším případem, kdy zanikne vyživovací povinnost rodičů, je skutečnost, že dítě uzavře manželství. V tom případě totiž přechází vyživovací povinnost na manžela(ku), jelikož tato povinnost předchází dle dikce zákona vyživovací povinnosti dětí, ale i vyživovací povinnosti rodičů.⁷⁹

⁷⁵ Hrušáková, M., Králíčková, Z.: *České rodinné právo*, Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2006, str. 240; obdobně i Hrušáková, M., a kolektiv: *Rodinné právo*, Masarykova univerzita v Brně v nakladatelství Doplněk, 1995, str. 142

⁷⁶ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 103

⁷⁷ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 104

⁷⁸ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 106

⁷⁹ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění, v § 91 odst. 1 stanoví, že „Manželé mají vzájemnou vyživovací povinnost“, § 91 odst. 2 „Neplní-li jeden z manželů tuto povinnost, určí soud na návrh některého z nich její rozsah, přičemž přihlédne k péči o společnou domácnost. Rozsah vyživovací

Ve všech výše uvedených případech, kromě smrti povinného a oprávněného a nezrušitelného osvojení, jde o relativní zánik vyživovací povinnosti.

Vyživovací povinnost, která již jednou zanikla, ať ze zákona, nebo z rozhodnutí soudu, se může v některých případech obnovit. Nejčastější skutečností, která způsobí obnovení vyživovací povinnosti rodičů, je, že dítě ztratí svou schopnost samo se živit, pokud si ovšem tuto skutečnost nezavinilo samo. K obnovení vyživovací povinnosti tak dojde například v případech nemoci, invalidity nebo studia dítěte.⁸⁰

Zvláštním případem obnovení je i zrušení osvojení. V tomto případě se pak obnovují osvojencova práva a povinnosti k původní rodině, tedy i vyživovací povinnost biologických rodičů k němu.⁸¹

5.5. Zvláštní případy výživy dětí

5.5.1. Osvojení

Osvojení je zvláštní druh rodiněprávního vztahu, při němž vzniká mezi osvojencem a osvojitelem takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi, a to se všemi právními důsledky. Osvojitelé tak mají místo rodičů všechna jejich práva, ale současně i povinnosti, tedy i vyživovací povinnost.

Vznikem tohoto poměru však nevzniká pouze vztah mezi osvojencem a osvojitelem, ale i mezi osvojencem a rodinou osvojitele, tak jako kdyby byl osvojenec vlastním dítětem osvojitele. Současně dochází k zániku osvojencových vztahů k původní rodině. Avšak v případě, že je osvojením nahrazen pouze vztah k jednomu z rodičů, vztah k druhému rodiči a jeho rodině osvojením nezaniká.

V našem právním řádu rozlišujeme dva druhy osvojení, jednak osvojení zrušitelné, jednak straně osvojení nezrušitelné. Rozdíl mezi nimi pak spočívá ve způsobu zániku.

povinnosti stanoví tak, aby hmotná a kulturní úroveň obou manželů byla zásadně stejná.“, § 91 odst. 3 „Tato vyživovací povinnost předchází vyživovací povinnosti dětí.“

⁸⁰ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 107

⁸¹ Hrušáková, M., Králíčková, Z.: *České rodinné právo*, Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2006, str. 240

Pro vyživovací povinnosti osvojitele k osvojení platí stejná pravidla jako pro vyživovací povinnost rodičů k dětem. A to i při stanovování rozsahu této vyživovací povinnosti. Tedy i zde platí, že rozhodujícím kritériem jsou odůvodněné potřeby oprávněného a schopnosti a možnosti povinného, ale i kritéria speciální, jak bylo ostatně uvedeno výše (viz kapitola 5.2.).

Stejně tak i v otázce trvání a zániku této vyživovací povinnosti lze adekvátně použít ustanovení o vyživovací povinnosti rodičů k dětem (viz kapitola 5.4.). V případě osvojení zrušitelného však vyživovací povinnost zaniká i tehdy, pokud dojde ke zrušení osvojení. K jejímu zániku tak dochází dnem právní moci rozhodnutí o zrušení osvojení, protože až tímto dnem nastává zánik právního vztahu mezi osvojencem a osvojitelem. Současně se tak obnovují práva a povinnosti k původní osvojencově rodině.

Pokud nemohou osvojitelé vzhledem ke svým možnostem plnit vyživovací povinnost nebo ji mohou plnit pouze v omezeném rozsahu, tedy ne zcela dostatečně, přichází na řadu i zde vyživovací povinnost ostatních příbuzných osvojitelů. Vyživovací povinnost biologických rodičů nelze použít ani subsidiárně, jak vyplývá ze současné zákonné úpravy.⁸²

Vyživovací povinnost mají k osvojení oba manželé, pokud dítě osvojili oba jako dítě společné. Jestliže dojde k rozvodu jejich manželství, jejich vyživovací povinnost trvá i nadále, pokud trvá osvojení.

Pokud však dítě není osvojeno jako dítě společné, vstupuje osvojitel do práv pouze otce nebo matky.

Před vlastním rozhodnutím soudu o tom, že dochází k osvojení dítěte, je dítě po dobu nejméně tří měsíců v péči budoucího osvojitele, a to zcela na náklad tohoto osvojitele. Budoucí osvojitel je tak po tuto dobu povinen dítěti zajišťovat výživu místo osob, které v této době mají k dítěti vyživovací povinnost. Pokud poté k osvojení nedojde, nemá tento původní zájemce o osvojení nárok na úhradu takto vynaložených nákladů na výživu dítěte.⁸³

⁸² Na rozdíl od dřívější právní úpravy, kde bylo v § 68 odst. 2 z.č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, v platném znění, stanoveno, že: „Vyživovací povinnost vůči osvojení v jeho dosavadní rodině trvá nadále jen potud, pokud jiné osoby výživou povinné nejsou s to své vyživovací povinnosti dostát; vyživovací povinnost osvojence vůči dosavadní rodině zaniká.“

⁸³ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 108 – 111

5.5.2. Náhradní péče třetí osoby; poručnictví

U náhradní péče třetí osoby jde o případy, kdy sice nezanikají práva a povinnosti rodičů, ale dítě je v péči třetí osoby, jelikož to vyžaduje zájem dítěte, a tato třetí osoba má soudem vymezen rozsah práv a povinností k tomuto dítěti.

Liší se od pěstounské péče zejména v tom, že postavení pěstounů je upraveno zvláštními zákony, na rozdíl od postavení třetí osoby, které je vždy stanovováno pro daný konkrétní případ soudním rozhodnutím. Další rozdíl lze spatřovat v tom, že pěstouni mají nárok na dávky pěstounské péče, na rozdíl od třetí osoby, která tyto nároky nemá.

Třetí osobou, které je dítě svěřováno do náhradní péče, může být jak příbuzný dítěte, tak jakákoliv třetí osoba bez příbuzenského vztahu k dítěti.

V případě, že je náhradní péče nařízena, musí být současně v rámci tohoto soudního rozhodnutí stanovena i vyživovací povinnost k dítěti. Zpravidla se určí oběma rodičům, a to pro každého rodiče zvlášť, opět s ohledem na možnosti a schopnosti rodiče. Při stanovování rozsahu vyživovací povinnosti je pak zejména třeba brát v úvahu skutečnost, že rodiče nebudou o dítě osobně pečovat, nebudou tedy vykonávat vyživovací povinnost formou osobní péče o dítě. Na druhé straně však nelze takto stanovené výživné považovat za odměnu pro třetí osobu za péči o dítě, jelikož náhradní péče je vždy bezplatná.

K svěření dítěte do péče třetí osoby může dojít i v případě, že již ani jeden z rodičů dítěte nežije. Jeho výživa pak bude zajišťována buď jeho prarodiči, a to bez ohledu na skutečnost, zda dítě mají nebo nemají ve výchově, anebo pokud takto poskytované výživné není dostačující, bude dále zajišťováno ze sociálních fondů.

K zániku této vyživovací povinnosti dochází především rozhodnutím soudu, kterým je současně měněno rozhodnutí o výchově dítěte.

Významnou skutečností je zde dosažení zletilosti dítěte. Po jejím dosažení již totiž nemůže dojít k soudnímu rozhodnutí ohledně výchovy dítěte, takže pokud i po dosažení zletilosti dítě zůstává ve společné domácnosti s touto třetí osobou, nezaniká vyživovací povinnost rodičů k němu, ale pouze není splatná k rukám této třetí osoby, ale k rukám již zletilého dítěte.⁸⁴

⁸⁴ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 111 - 114

Poručník je dítěti zpravidla ustanovován tehdy, pokud oba rodiče jsou postiženi jednou z těchto skutečností a je jedno, zda oba stejnou, nebo každý jinou. Jedná se o skutečnosti jako je zbavení rodičovské zodpovědnosti, pozastavení jejího výkonu, rodiče nejsou známi nebo zemřeli. Obsahem funkce poručníka je výchova dítěte, jeho zastupování a spravování jeho jmění. Dle § 81 zákona o rodině však funkce poručníka nezakládá vyživovací povinnost k dítěti.

5.5.3. Pěstounská péče

Pěstounská péče je další formou náhradní péče o dítě. Jak bylo uvedeno výše, má řadu shodných rysů s náhradní péčí třetí osoby, ale ve dvou oblastech se liší, jednak ve výše zmiňovaných zvláštních formách zajištění výživy dítěte, jednak v tom, že postavení pěstouna je vymezeno zvláštními zákony.

Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu a zaniká dosažením zletilosti dítěte, úmrtím dítěte nebo pěstouna anebo rozhodnutím soudu o jejím zrušení. Pokud je dítě svěřeno do společné pěstounské péče manželů, zaniká tato péče také rozvodem manželství. Pokud jeden z manželů zemře, stává se pak pěstounem pouze druhý z manželů sám. I když se nejedná o společnou péči, je třeba ke vzniku pěstounské péče i souhlasu druhého manžela, který nebude pěstounem, jelikož i on se musí na výchově svěřeného dítěte podílet.

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, v platném znění, stanoví čtyři dávky, na které mají pěstouni nárok. Jsou jimi příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměna pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte a příspěvek na zakoupení motorového vozidla.

I když dojde ke svěřením dítěte do pěstounské péče, trvá ovšem i nadále vyživovací povinnost jeho rodičů, kterou je třeba upravit soudním rozhodnutím.⁸⁵

⁸⁵ Nová, O., Těžká O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 114 - 117

5.5.4. Opatrovnictví

Další formou nahrazující péči rodičů je osobní péče opatrovníka. Opatrovník je dítěti ustanovován soudem tehdy, jestliže rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni svých rodičovských práv anebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu.

Úkolem opatrovníka je dítě vychovávat, starat se o ně a spravovat jeho záležitosti. Na rozdíl od pěstouna však není povinen o dítě osobně pečovat.

S funkcí opatrovníka není obecně spojena žádná vyživovací povinnost. Ustanovený opatrovník sice může k dítěti vyživovací povinnost mít, ale pouze jako příbuzný za podmínek uvedených v zákoně o rodině v platném znění.⁸⁶

⁸⁶ Nová O., Těžká O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 117 – 118

6 Vyživovací povinnost dětí k rodičům

6.1. Současná úprava vyživovací povinnosti dětí k rodičům

Rodina by měla svým způsobem fungovat jako určitá ekonomická jednotka, v níž mají jednotliví její členové vůči sobě vzájemnou vyživovací povinnost, mimo dalších povinností. Vzájemnost zde však neznamena, že by podmínky byly na všech stranách shodné. Stejně jako to neznamena, že vyživovací povinnost dětí k rodičům je závislá na tom, zda předtím rodiče řádně plnili svou vyživovací povinnost, k této skutečnosti lze pouze přihlížet.⁸⁷

I zde však platí, že výživné nelze přiznat, pokud by bylo v rozporu s dobrými mravy. Zejména je tak třeba brát v úvahu skutečnost, zda rodič neopustil rodinu, v níž bylo dítě vychovááno, zda nebyl zbaven rodičovských práv, zda nebyl odsouzen pro trestný čin, což mělo i majetkové důsledky apod.⁸⁸

„Od vyživovací povinnosti dětí k rodičům je třeba rozlišovat tzv. koadjutorium, na základě něhož je dítě, které žije ve společné domácnosti s rodiči, povinno podle svých schopností pomáhat a je povinno přispívat ze svých pracovních příjmů na úhradu společných potřeb rodiny. Základní rozdíly mezi koadjutoriím a vyživovací povinností spočívají v podmínkách způsobu i rozsahu jejich plnění. Souhrnně lze tyto rozdíly charakterizovat tím, že koadjutorium, na rozdíl od výživného, není určeno k úhradě osobních potřeb oprávněného, ale je příspěvkem k úhradě společných potřeb rodiny, dále že způsob jeho plnění spočívá především v určitých úkonech a jen sekundárně v penězích, a konečně, že je vázáno na existenci společné domácnosti, kdežto nárok na výživné na tuto podmínku vázán není.“⁸⁹

⁸⁷ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 127

⁸⁸ Hrušáková, M., a kolektiv: *Rodinné právo*, Masarykova univerzita v Brně v nakladatelství Doplněk, 1995, str. 145

⁸⁹ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 127-128; obdobně i Hrušáková, M., Králíčková, Z.: *České rodinné právo*, Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2006, str. 242

První podmínkou pro vznik vyživovací povinnosti dětí k rodičům je okolnost, že rodiče skutečně potřebují, aby došlo k zajištění jejich výživy tímto způsobem.⁹⁰ Rodiče tedy nemají vlastní příjem, který by dostačoval ke krytí jejich nákladů na osobní potřeby. Příjmem zde rozumíme nejen příjem pracovní, ale i starobní důchod, popř. jiný pravidelný měsíční příjem. Další skutečnost, kterou je třeba hodnotit, je okolnost, zda rodič, který nárokuje vyživovací povinnost, nemá nárok na její plnění ze strany svého manžela, protože, jak již bylo výše uvedeno, tato vyživovací povinnost předchází vyživovací povinnosti dětí.⁹¹

Jelikož má většina našich starších občanů zajištěn pravidelný příjem, nejčastěji ve formě starobního důchodu, je plnění této vyživovací povinnosti u nás spíše výjimkou. Pravidelný příjem totiž dle naší zákonné úpravy vylučuje tuto vyživovací povinnost, a nárok na ni tak vzniká pouze tehdy, pokud rodiče nesplní podmínky pro vznik nároku na dávky sociálního zabezpečení, anebo v případě, že tento příjem není dostatečný, aby kryl všechny jejich potřeby, zvláště mají-li rodiče zvýšené potřeby v důsledku nemoci či jiných objektivních okolností.

Tato vyživovací povinnost je zásadně vyživovací povinností mezi zletilými, a proto se soudní řízení o ní bude konat výlučně na návrh. Jedná se o nárok osobní povahy, stejně jako výše uvedená vyživovací povinnost rodičů k dětem, proto i pro ni platí některá omezení, zejména to, že ji nelze převést na třetí osobu, nároku na výživné se nelze platně vzdát apod.⁹²

Tato vyživovací povinnost je upravena v § 87 zákona o rodině, a stejně tak se na ni vztahují i ustanovení společná v §§ 96 – 103 tohoto zákona. I tato povinnost má základ v existenci vztahu mezi rodičem a dítětem, což znamená, že na výživné vůči svým dětem mají právo oba rodiče v případě, že splní zákonné podmínky pro vznik tohoto nároku. Vždy je třeba právo každého rodiče posuzovat zvlášť a pouze dle okolností, které se vztahují k tomuto oprávněnému rodiči. A stejně tak to platí i pro povinné děti. Pokud je povinných dětí více, je třeba opět hodnotit podmínky u každého

⁹⁰ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění, v § 87 odst. 1 stanoví, že „Děti, které jsou schopny samy se žít, jsou povinny zajistit svým rodičům slušnou výživu, jestliže toho potřebují.“

⁹¹ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 128

⁹² Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 128 - 129

povinného dítěte zvlášť a pochopitelně i ve vztahu ke schopnostem a možnostem tohoto povinného dítěte.⁹³

Vyživovací povinností se vždy určuje vztah pouze mezi jediným oprávněným a jediným povinným, proto, jestliže je určena ve vztahu k oběma rodičům, musí být zároveň stanovena pro každého zvlášť, a to i v tom případě, že rodiče spolu žijí v jedné domácnosti a mají většinou společné prostředky na její ohospodařování.⁹⁴

Vyživovací povinnost mají ke svým rodičům všechny jejich děti a je jedno, zda žijí s rodiči ve společné domácnosti, či nikoliv. Každému povinnému dítěti se určí podíl, v jakém je povinno vyživovací povinnost vůči rodiči plnit, což samozřejmě musí odpovídat jeho schopnostem a možnostem a musí být v poměru ke schopnostem a možnostem ostatních povinných dětí. „Závazek plnit vyživovací povinnost vůči rodičům nemá tedy povahu solidární, ale každé z dětí jej plní pouze za sebe, a to v rozsahu, který je stanoven. Jestliže rodiče vymáhají žalobou plnění vyživovací povinnosti pouze na jednom z povinných dětí, nemůže soud ve výroku rozsudku rozhodnout o povinnosti i dalších povinných, neboť by tím překročil předmět řízení vymezený návrhem na zahájení řízení. Avšak i v tomto případě musí provést dokazování o rozsahu vyživovací povinnosti všech povinných, protože jinak by nemohl stanovit výši výživného, kterou je povinen plnit žalovaný.“⁹⁵

Tato ustanovení o vyživovací povinnosti dětí k rodičům platí i pro povinnost osvojenice k osvojiteli. Dojde-li ovšem ke zrušení osvojení v případech, kdy osvojení zrušit lze, zaniká tím na jedné straně vyživovací povinnost bývalého osvojenice k osvojiteli, ale současně ožívá i vyživovací povinnost tohoto osvojenice k jeho biologickým rodičům, jsou-li ovšem pro ni dány zákonem stanovené podmínky.⁹⁶

⁹³ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 129

⁹⁴ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 129

⁹⁵ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 129; obdobně i Hrušáková, M., Králíčková, Z.: *České rodinné právo*, Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2006, str. 242

⁹⁶ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 130

6.2. Rozsah a způsob plnění vyživovací povinnosti dětí k rodičům

Pokud se jedná o rozsah vyživovací povinnosti dětí k rodičům, zákon o rodině v této souvislosti zmiňuje pojem „slušná výživa“. Je tedy třeba objasnit, co si pod tímto pojmem máme představit. Jak to v některých případech bývá, samotný zákon tento pojem nikterak nevynezuje ani nedefinuje. Lze se tak obrátit podpůrně na jiné zákony, jako je např. zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, v platném znění, a zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, v platném znění. Tyto zákony pak použijeme jako určitý návod pro stanovení spodního limitu, resp. stanovení nejnižšího sociálního postavení. S největší pravděpodobností však budou potřeby oprávněného rodiče vyšší, než by odpovídalo spodní hranici vyplývající ze zmiňovaných zákonů, a stejně tak i možnosti povinného dítěte budou pravděpodobně přesahovat životní minimum. Vždy tak záleží na konkrétní situaci, zejména věku rodiče, zda trpí nějakou nemocí, která například zvyšuje jeho životní potřeby apod. Pojmem „slušná výživa“ se tedy nemyslí jen náklady na jídlo, ale i náklady na další osobní potřeby, které jsou v daném případě odůvodněné, jako jsou např. náklady na bydlení, zajištění potřeb kulturního charakteru apod. „Nejde jen o potřeby nejnutnější, ale o potřeby odpovídající průměrnému životnímu standardu určité sociální skupiny v daném regionu.“⁹⁷ Neplatí zde však, že by se dítě mělo podílet na životní úrovni svého rodiče, jako je tomu u vyživovací povinnosti rodičů k dětem.⁹⁸

Při určení rozsahu této vyživovací povinnosti se i zde ovšem uplatní zásada potenciality výdělků a nikoliv jen zásada fakticity.⁹⁹

Jak již bylo výše uvedeno, tato vyživovací povinnost se týká vždy všech dětí, které rodiče mají, a není podle zákona závislá na tom, zda a v jaké míře plnili rodiče svoji vyživovací povinnost vůči dětem. I když by samozřejmě soud s ohledem na dobré mravy měl vždy k této skutečnosti přihlížet.

⁹⁷ Holub, M., Nová, H., Sladká Hyklová, J.: *Zákon o rodině Komentář a předpisy související*, Linde Praha, a.s., 2007, str. 292

⁹⁸ Radvanová, S., Zuklínová, M.: *Kurs občanského práva, Instituty rodinného práva*, C.H.Beck, 1. vydání, 1999, str. 178

⁹⁹ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 131

„O způsobu plnění vyživovací povinnosti dětí k rodičům nemá zákon o rodině zvláštních ustanovení. Je proto třeba mít za to, že tuto vyživovací povinnost lze plnit jakýmkoli způsobem, který vede k uspokojování osobních potřeb rodiče. Při dobrovolném plnění této vyživovací povinnosti bude připadat v úvahu i její naturální plnění, a to buď zcela, anebo jen zčásti. Za způsob plnění vyživovací povinnosti je třeba považovat i osobní výkon péče o potřebného rodiče.“¹⁰⁰ Pokud tedy rodiče sdílejí domácnost s dětmi, půjde většinou o plnění vyživovací povinnosti ve formě plnění věcného, v ostatních případech půjde o plnění peněžité. Zákon však nevyklučuje, aby se jednalo i o plnění spočívající v osobní péči o rodiče, v péči o jeho domácnost apod. V těchto případech, pokud je vyživovací povinnost stanovena pro více dětí, je zpravidla jen jednomu určena osobní péče či péče o domácnost a ostatní děti pak plní vyživovací povinnost ve formě peněžitých dávek.¹⁰¹

6.3. Trvání vyživovací povinnosti dětí k rodičům

Vyživovací povinnost dětí k rodičům neexistuje ve všech případech, vzniká jen tam, kde dojde ke splnění zákonem stanovených podmínek její existence. Vzniká až tehdy, nastane-li u oprávněné osoby stav potřebnosti.¹⁰²

„Vznik potřebnosti oprávněné osoby se ovšem nemusí vázat k určitému přesně zjištěnému okamžiku. I v těchto případech, kdy tato potřeba vznikne v důsledku náhlé události, jako je úraz, nemusí se počátek vyživovací povinnosti krýt s událostí, od níž se potřebnost odvozuje, protože oprávněný může po určitou dobu žít ze svých úspor anebo jiného majetku. V jiných případech může k potřebnosti dojít v důsledku určitých drobných změn v osobních poměrech oprávněného, které probíhají postupně.“¹⁰³

Vznik vyživovací povinnosti dítěte je dle zákona vázán na splnění následujících podmínek. V první řadě je to odkázanost rodiče na výživu, dále schopnost dítěte se

¹⁰⁰ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 130

¹⁰¹ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 130

¹⁰² Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 132

¹⁰³ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 132

samostatně živit, a vše musí být samozřejmě v souladu se zásadami společenské morálky. V rozporu se zásadou morálky by například bylo, pokud by rodiče v minulosti řádně neplnili svou vyživovací povinnost k dětem a následně by se sami domáhali vyživovací povinnosti od svých dětí. „Obdobně bude třeba vzít v úvahu i takové skutečnosti, zda rodič neopustil rodinu, v níž bylo dítě vychovááno, zda nebyl zbaven rodičovských práv, zda nebyl odsouzen pro trestný čin, což mělo i majetkové následky apod.“¹⁰⁴

Zákonná vyživovací povinnost dětí k rodičům zaniká tehdy, pokud zaniknou podmínky, na které je její poskytování vázáno, tedy že zanikne její potřebnost – rodič uzavře nové manželství, získá nový příjem, zlepší se jeho zdravotní stav apod. Zaniká také smrtí rodiče nebo dítěte. Pokud má ovšem rodič více dětí a jedno z nich zemře, jsou místo něj povinny poskytovat výživné děti ostatní. Vyživovací povinnost skončí též, pokud povinné dítě ztratí schopnost a možnost stanovené výživné rodiči poskytovat.¹⁰⁵

Pokud byla vyživovací povinnost stanovena soudním rozhodnutím, může zaniknout opět pouze na základě soudního rozhodnutí.¹⁰⁶

V průběhu života se samozřejmě může vlivem okolností situace měnit, proto lze samozřejmě měnit i stanovené výživné, ale vždy pouze na návrh, ať již oprávněného či povinného. Soud zde nemůže nařídit jednání bez návrhu. Nejčastější důvody, které budou znamenat nové soudní řízení, a tedy i nové rozhodnutí o výživném, budou pochopitelně změny v odůvodněných potřebách oprávněného rodiče a dále změny týkající se schopností a možností povinného. Ke změně ovšem může dojít i tehdy, pokud se změní okruh povinných osob, tzn. počet dětí povinných výživou ke svým rodičům.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Hrušáková, M., Králíčková, Z.: *České rodinné právo*, Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2006, str. 243

¹⁰⁵ Hrušáková, M., a kolektiv: *Rodinné právo*, Masarykova univerzita v Brně v nakladatelství Doplněk, 1995, str. 146

¹⁰⁶ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 132

¹⁰⁷ Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995, str. 132

7 Úprava vyživovací povinnosti ve státech Evropské unie

7.1. Hmotněprávní úprava vyživovací povinnosti ve vybraných státech Evropské unie

Úprava vyživovací povinnosti z hmotněprávního hlediska není obsahem evropského zákonodárství. Neexistuje tedy sjednocovací nařízení, směrnice ani žádné doporučení, které by upravovalo podmínky, jež je třeba splnit, aby nárok na výživné vznikl. Každý stát, který je členem Evropské unie má tak úpravu vlastní, která se však v zásadě neliší, a dá se tedy říci, že jsou podmínky ve všech členských státech víceméně shodné.

Většině právních úprav výživného je společné, že velkou váhu přikládají přiměřenosti výše výživného majetkovým poměrům povinného, popř. rodiny, a na straně druhé životním poměrům oprávněného. „Výživné má zpravidla podobu opakujících se dávek, u některých druhů však přichází v úvahu i jednorázový, tzv. clean break v rozsahu součtu kapitalizovaných dávek.“¹⁰⁸ V některých právních úpravách se v posledních letech objevil institut tzv. indexace či valorizace výživného. Hlediskem, které se pak používá pro srovnání, je nárůst životních nákladů nebo minimální mzdy.¹⁰⁹

Malé rozdíly tak lze spatřovat pouze při určování rozsahu výživného, kde např. v Německu existují pomocné soudcovské tabulky, ale k tomu blíže dále.

Proto na tomto místě uvedu pouze příklad úprav v několika vybraných evropských státech.

7.1.1. Francie

Francie vnímá vyživovací povinnost jako určité vyjádření rodinné solidarity, kdy je zákonem stanovena povinnost poskytovat určitým blízkým příbuzným materiální podporu. Výživné se pak poskytuje podle dvou ukazatelů, a to úrovně potřeb nárokovatele, tedy oprávněného, a jmění dlužníka, tedy povinného.

¹⁰⁸ Svobodová, Klára: *Rodinné a manželské vztahy – rozhodné právo* [online]. [cit. 2009-11-11]. <<http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/js09/mps/web/pages/11.html>>.

¹⁰⁹ Francouzská judikatura přitom důsledně rozlišuje mezi městskými a venkovskými oblastmi.

Rodiče mají vůči dítěti povinnost výživy a výchovy dokud je dítě nezletilé, případně po dosažení plnoletosti dítěte, pokud ještě nedosáhlo finanční nezávislosti, zejména z důvodu pokračování ve studiích.

Vyživovací povinnost v širším smyslu se zakládá na příbuzenském svazku a vede k zajištění podmínek nezbytných pro rozvoj a výchovu dítěte. Pokud povinnost výživy a výchovy ustala, použije se obecný systém vyživovací povinnosti, který předpokládá, že žadatel předloží přímý důkaz o úrovni svých potřeb.¹¹⁰

7.1.2. Německo

V Německu mají vyživovací povinnost děti vůči rodičům, rodiče vůči dětem, manželé mezi sebou navzájem, (pra-) vnoučata vůči (pra-) prarodičům, (pra-) prarodiče vůči (pra-) vnoučatům, rodiče, kteří nejsou manželé, vůči sobě navzájem a partneři žijící v registrovaném partnerství vůči sobě navzájem.

Pro určení, do kdy má dítě právo na výživné od rodičů, zde není stanoven žádný věkový limit.

Jak již bylo výše uvedeno při určování rozsahu výživného, v Německu vrchní zemské soudy vypracovaly tabulky a pokyny, které pomáhají stanovit paušální sazbu pro určení příslušné výše výživného. Nejznámější je tabulka vypracovaná soudem v Düsseldorfu, která je široce využívána k výpočtu výše výživného na dítě.¹¹¹

7.1.3. Belgie

V Belgii je vyživovací povinnost možné definovat jako povinnost uloženou zákonem osobě poskytovat jiné osobě, která to potřebuje a která je s ní spojena pevným rodinným svazkem, podporu nezbytnou k životu. Výživné zde nezahrnuje pouze stravu,

¹¹⁰ Evropská soudní síť pro občanské a obchodní věci. *Vyživovací (alimentační) pohledávka – Francie* [online], poslední revize 4. 4. 2006 [cit. 2009-11-11].

<http://ec.europa.eu/civiljustice/maintenance_claim/maintenance_claim_fra_cs.htm>.

¹¹¹ Evropská soudní síť pro občanské a obchodní věci. *Vyživovací (alimentační) pohledávka – Německo* [online], poslední revize 27. 7. 2006 [cit. 2009-11-11].

<http://ec.europa.eu/civiljustice/maintenance_claim/maintenance_claim_ger_cs.htm>.

ale také vše ostatní, co je nezbytné k životu: potraviny, oblečení, bydlení, lékařskou péči atd.

Vyživovací povinnost je zde založena na příbuzenském poutu nebo i na povinnosti zastupovat, pokud je toto příbuzenské pouto přerušeno. Existuje mezi určitými příbuznými, mezi manželi a mezi zákonnými spolubydlícími. Svým způsobem se zakládá na úloze solidarity.

Co se týče vyživovací povinnosti rodičů k dětem, existují zde dva druhy této vyživovací povinnosti.

Za prvé je to širší vyživovací povinnost, na základě které jsou otec a matka povinni ujmout se úměrně podle svých možností ubytování, výživy, dohledu, výchovy a vzdělání svých dětí. Pokud není dokončeno vzdělání, povinnost pokračuje i po plnoletosti dítěte. Tato povinnost je spojena s rodičovskou autoritou, ale přetrvává do plnoletosti nebo do prohlášení dítěte za plnoleté. Existuje při jakýchkoli majetkových poměrech rodiče a nezávisle na úrovni potřeb dítěte. Je širší v tom smyslu, že kromě výživy dítěte zahrnuje i jeho výchovu, vzdělání atd.

Za druhé je to vyživovací povinnost založená na příbuzenství, související s úrovní potřeb dítěte a majetkovými poměry na straně rodiče.

Děti jsou v Belgii povinny poskytovat výživné svému otci a své matce, pokud to otec či matka potřebují.

Pro určení rozsahu výživného zde neexistují tabulky. Výživné se poskytuje pouze v poměru k potřebám osoby, která o to žádá, a jmění osoby, která ho je povinna hradit. Vyživovací povinnost otce a matky je stanovena v poměru k jejich možnostem a tato povinnost musí zahrnovat bydlení, výživu, dohled, výchovu a vzdělání dětí, až do jeho ukončení.¹¹²

¹¹² Evropská soudní síť pro občanské a obchodní věci. *Vyživovací (alimentační) pohledávka – Belgie* [online], poslední revize 30. 8. 2006 [cit. 2009-11-11].
<http://ec.europa.eu/civiljustice/maintenance_claim/maintenance_claim_bel_cs.htm>.

7.1.4. Španělsko

Co se týče Španělska, výživné zde znamená vše potřebné pro výživu, oblečení, ubytování, zdraví a vzdělání, což představuje základní a hlavní potřeby příjemce výživného. Povinnými osobami zde jsou rodiče vůči dětem až do okamžiku, kdy děti dosáhnou ekonomické samostatnosti; dále děti vůči rodičům, pokud to rodiče potřebují; manželé mají vzájemnou vyživovací povinnost, a to i po odloučení či po rozvodu; také partneři v pevném svazku, jak heterosexuálním, tak i homosexuálním (v souladu s vlastní zákonnou úpravou této záležitosti v jednotlivých územních celcích), mají vzájemnou vyživovací povinnost; a v neposlední řadě i příbuzní v přímé linii až do druhého stupně, pokud neexistují bližší příbuzní. V posledním z vyjmenovaných případů je nevyhnutelným požadavkem stav hmotné nouze. U příjemců pokročilejšího věku se vyžaduje, aby nedostatek finančních prostředků nebyl důsledkem jejich vlastního přičinění.

U nezletilých dětí trvá nárok na výživu poskytovanou rodiči až do dosažení plnoletosti, kterou ve Španělsku představuje věk 18 let, s výjimkou případů, kdy je nezletilé dítě příjemcem dostatečně vysokého vlastního důchodu. Po dosažení zletilosti tento nárok pokračuje v případě dětí, které bez vlastního zavinění mají nedostatek finančních prostředků, neukončily studium a nemají práci.¹¹³

7.1.5. Itálie

Italské zákony nemluví o výživném, ale o alimentech. Povinnost poskytovat alimenty v Itálii spadá do povinností rodinné sounáležitosti. Jako požadavek pro poskytnutí alimentů je stanoveno, že se příjemce musí nacházet v potřebné situaci a musí být částečně nebo zcela neschopen se sám živit a zároveň musí existovat mezi stranami příbuzenství a povinný musí mít pro poskytování alimentů dostatek prostředků.

Povinnost poskytovat alimenty na dítě je trvalá povinnost, protože rodiče mají vyživovací povinnost jak k nezletilým dětem, tak i ke zletilým dětem, dokud nejsou

¹¹³ Evropská soudní síť pro občanské a obchodní věci. *Vyživovací (alimentační) pohledávka – Španělsko* [online], poslední revize 30. 3. 2006 [cit. 2009-11-11].

<http://ec.europa.eu/civiljustice/maintenance_claim/maintenance_claim_spa_cs.htm>.

ekonomicky nezávislé. Zletilé děti jsou také oprávněné k výživě ze strany rodičů, pokud se ocitnou ve stavu hmotné nouze.¹¹⁴

7.1.6. Rakousko

V rámci rakouského práva mají rodiče společně podle svých sil přispívat k pokrytí přiměřených potřeb dítěte s ohledem na jeho nadání, schopnosti, dispozice a vývojové možnosti tak, jak to odpovídá jejich životním poměrům. Rodič, který vede domácnost, ve které o dítě pečuje, tím vykonává svůj příspěvek. Druhý rodič musí platit peněžité výživné.

Na druhé straně je zde dítě povinno poskytovat svým rodičům s ohledem na jejich životní poměry výživné, pokud osoba s nárokem na výživné (rodič) není schopna se o sebe sama postarat, a pokud tato osoba hrubě nezanedbávala svou vyživovací povinnost vůči svému dítěti.

Nárok na výživné dítěti končí okamžikem, kdy je dítě schopno vykonávat samostatnou výdělečnou činnost, která nezávisí na dosažení určitého věku (zejména ne před dosažením plnoletosti), ale na tom, že je dítě schopno si samo vydělat prostředky k úhradě své přiměřené obživy. Při posuzování samostatné výdělečné schopnosti jsou rozhodující životní poměry dítěte a jeho rodičů.

Pro vyměření rozsahu výživného pro dítě neexistují konkrétní pravidla. Soudní praxe však vytvořila procentní sazby, podle kterých se mohou orientovat rozhodující orgány při vyměřování výše výživného.¹¹⁵

¹¹⁴ Evropská soudní síť pro občanské a obchodní věci. *Vyživovací (alimentační) pohledávka – Itálie* [online], poslední revize 27. 7. 2006 [cit. 2009-11-11].

<http://ec.europa.eu/civiljustice/maintenance_claim/maintenance_claim_ita_cs.htm>.

¹¹⁵ Evropská soudní síť pro občanské a obchodní věci. *Vyživovací (alimentační) pohledávka – Rakousko* [online], poslední revize 27. 3. 2006 [cit. 2009-11-11].

<http://ec.europa.eu/civiljustice/maintenance_claim/maintenance_claim_aus_cs.htm>.

7.1.7. Polsko

V Polsku platí v rámci vyživovací povinnosti k dítěti požadavek, aby přímý pokrevní příbuzný nebo sourozenec poskytoval finanční prostředky na pokrytí nákladů na výživu (včetně oděvů, potravin, ubytování, paliv a léků) a také, je-li to nutné, na výchovu (včetně poskytnutí prostředků pro tělesný a duševní rozvoj a přístupu ke vzdělání a kultuře).

Výživné je pak peněžní nebo naturální plnění, které v případě dětí zahrnuje také osobní péči o jejich výchovu a práci ve společné domácnosti v souladu s vyživovací povinností.

Obecnou zásadou zde je, že vyživovací povinnost plyne z různých druhů rodinných vztahů. Polské právo podle druhu rodinného vztahu rozlišuje následující druhy vyživovací povinnosti, jednak je to vyživovací povinnost mezi pokrevními příbuznými a dále zvláštní kategorie vyživovací povinnosti vůči dítěti.

V případě pokrevních příbuzných mají na výživné nárok pouze ti příbuzní, kteří jsou ve stavu hmotné nouze.

Rodiče mají povinnost poskytnout výživné na dítě dětem, které ještě nejsou schopny se o sebe postarat samy, pokud příjem z majetku dítěte nedostačuje na jeho výživu a výchovu. Po osmnáctých narozeninách děti ztrácejí právo na výživné, pokud se nerozhodnou pokračovat ve vzdělání a jejich dosavadní výsledky tuto volbu neopodstatňují. Rodiče navíc nemusí platit výživné dítěti, které je starší osmnácti let a které se, ačkoli může pracovat, rozhodne pokračovat ve studiu, avšak studium zanedbává, nedosahuje uspokojivého pokroku, jeho známky nedostačují, aby postoupil do dalšího ročníku, a neskládá zkoušky ve stanoveném termínu, a proto nedokončí své studium v době stanovené studijním programem.¹¹⁶

¹¹⁶ Evropská soudní síť pro občanské a obchodní věci. *Vyživovací (alimentační) pohledávka – Polsko* [online], poslední revize 18. 3. 2008 [cit. 2009-11-11].
<http://ec.europa.eu/civiljustice/maintenance_claim/maintenance_claim_pol_cs.htm>.

7.1.8. Finsko

Za zmínku zcela jistě stojí i úprava ve Finsku, kde je stanoveno, že dítě má právo být vyživováno svými rodiči. Pokud se rodič o výživu svého dítěte nestará, nebo pokud dítě trvale nebydlí se svým rodičem, lze rodiči uložit, aby svému dítěti platil příspěvek na výživu.

Rodiče zde nemají právo být vyživováni svými dětmi.

Výška příspěvku na výživu vypláceného dítěti se ve Finsku neřídí tabulkou. Otázka výšky vypláceného příspěvku na výživu je řešena individuálně, přičemž dítě zde má právo na dostatečnou výživu. Dostatečná výživa zahrnuje uspokojení materiálních a duchovních potřeb odpovídajících vývojové úrovni dítěte, péči a vzdělávání, které dítě potřebuje, jakož i náklady z nich vyplývající. Rodiče odpovídají za výživu dítěte podle svých schopností. Při posuzování schopnosti rodičů podílet se na vyživování dítěte se bere v úvahu jejich věk, pracovní schopnost a možnost účastnit se výdělečné činnosti, objem prostředků a jejich další vyživovací zodpovědnost vyplývající ze zákona.

Při posuzování rozsahu vyživovací odpovědnosti rodičů se berou v úvahu i schopnosti a možnosti dítěte být samo odpovědné za svou výživu a okolnosti, z nichž pro rodiče nevyplývají náklady na vyživované dítě nebo jsou tyto náklady nepatrné.¹¹⁷

7.1.9. Anglie a Wales

V oblasti Anglie a Walesu platí, že rodič platí výživné na své děti mladší 18 let.

Na žádost může „dítě“ starší 18 let dostávat výživné od rodičů na další vzdělávání tehdy, když se odborně připravuje na zaměstnání, povolání nebo profesi, nebo za zvláštních okolností.

Výživné na děti platí rodiče žijící odděleně od svých dětí prostřednictvím Organizace na podporu dítěte („*Child Support Agency*“) – vládní organizace, která

¹¹⁷ Evropská soudní síť pro občanské a obchodní věci. *Vyživovací (alimentační) pohledávka – Finsko* [online], poslední revize 16. 3. 2007 [cit. 2009-11-11].

<http://ec.europa.eu/civiljustice/maintenance_claim/maintenance_claim_fin_cs.htm>.

stanoví výživné spíše administrativním než soudním řízením – je-li dítě mladší 16 let nebo mladší 19 let a účastní se řádného vzdělávání, které není vyšším vzděláním (ve škole nebo v rovnocenném vzdělávacím zařízení). Je vypláceno rodiči nebo osobě pečující o dítě. Rodič nebo osoba pečující o dítě podá žádost Organizaci na podporu dítěte. Výši výživného vypočítá Organizace na podporu dítěte a týdenní platbu provádí rodič nebydlící ve společné domácnosti.

Výživné na dítě se zde vypočítá jako procentní podíl čistého příjmu rodiče nebydlícího v domácnosti, jestliže jeho čistý týdenní příjem činí nejméně 200 liber. Procentní podíl představuje 15 % na jedno dítě, 20 % na dvě děti a 25 % na tři nebo více dětí. Jestliže čistý týdenní příjem rodiče nebydlícího v domácnosti činí více než 100 liber, avšak méně než 200 liber, použije se snížená sazba. Jestliže čistý týdenní příjem rodiče nebydlícího v domácnosti činí nejvýše 100 liber nebo jestliže takový rodič pobírá dávky sociálního zabezpečení, použije se paušální sazba 5 liber.

Výše čistého týdenního příjmu použitá pro výpočet výživného, které má být vypláceno, se sníží v případě, že rodič nebydlící v domácnosti má děti, které s ním žijí v jeho současné rodině. Výpočet výživného se může snížit také tehdy, když rodič nebydlící v domácnosti pečuje o dítě v noci, nejméně jednu noc v týdnu (např. 52 nocí = snížení o jednu sedminu, 104 nocí = snížení o dvě sedminy).

Při stanovení výživného na dítě se v úvahu nebere příjem rodiče pečujícího o dítě.¹¹⁸

7.2. Procesněprávní úprava vyživovací povinnosti v Evropské unii

S ohledem na skutečnost, že valná většina států řeší problémy s vymahatelností výživného, a to zejména pro nezletilé děti, je snahou Evropské unie v této oblasti přinést určité sjednocení.

Již na svém zasedání v Tampere roku 1999 požadovala Evropská rada vytvoření zvláštních společných procesních předpisů použitelných ve věcech vyživovací

¹¹⁸ Evropská soudní síť pro občanské a obchodní věci. *Vyživovací (alimentační) pohledávka – Anglie a Wales* [online], poslední revize 13. 3. 2007 [cit. 2009-11-11].

<http://ec.europa.eu/civiljustice/maintenance_claim/maintenance_claim_eng_cs.htm>.

povinnosti, aby bylo možno dosahovat jednodušších a rychlejších řešení sporů s přeshraničním prvkem a zrušit meziopatření potřebná pro uznávání a výkon rozhodnutí, jež byla vydána v jiném členském státě, než je stát výkonu. Snahou tak bylo, aby došlo k odstranění veškerých překážek, které dosud stojí v cestě vymáhání výživného v EU. Primárně šlo o zjednodušení postupu zjišťování nároku na výživné.¹¹⁹

Nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (Brusel I) obsahuje pravidla pro zvláštní příslušnost soudů ve věci pohledávek na výživném. Toto nařízení je přímo použitelné od 1. března 2002, a v soudním sporu je tedy možno se přímo odvolávat na jeho ustanovení. Podle tohoto nařízení může osoba oprávněná k výživě věc předložit buď soudu členského státu, v němž má bydliště odpůrce, nebo soudu členského státu, v němž má osoba oprávněná k výživě bydliště nebo místo obvyklého pobytu. Osoba oprávněná k výživě je proto ve výhodném postavení. Pokud se navíc dlužník rozhodne jednat, musí se podřídit obecnému pravidlu a má pouze jednu možnost, tj. předložit věc soudu příslušnému podle místa bydliště osoby oprávněné k výživě. Toto nařízení dále stanoví, že rozhodnutí o výživném, které vydá jeden členský stát, je uznatelné a vykonatelné i v jiném členském státě. Podle tohoto nařízení je však vyloučeno uznat rozhodnutí, pokud by to bylo v rozporu s mezinárodním právem soukromým státu, v němž se o uznání žádá, jestliže rozhodnutí původního státu se týká osobního stavu nebo právní způsobilosti osob. Rozhodnutí cizího státu také nemůže být uznáno v případě, pokud by byl jeho výkonem ohrožen veřejný pořádek, pokud je neslučitelné s již dříve vydaným soudním rozhodnutím nebo pokud nebyl návrh na zahájení řízení podán včas. Dále je zde stanoveno, že dohody o placení výživného uzavřené před správními orgány nebo jimi ověřené jsou postaveny na roveň veřejným listinám, které umožňují zjednodušené vykonávací řízení.¹²⁰

V listopadu roku 2004 přijala Evropská rada na zasedání v Bruselu nový program nazvaný „Haagský program: posílení svobody, bezpečnosti a práva v Evropské

¹¹⁹ Úřední věstník Evropské unie ze dne 10. 1. 2009 *Nařízení rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. 12. 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovací povinností*. [online], [cit. 2009-11-11].

<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:007:0001:0079:CS:PDF>>.

¹²⁰ Herboczková, Jana: *Nařízení Brusel I – mezinárodní pravomoc* [online]. [cit. 2009-11-11]. <<http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/js09/mps/web/pages/03.html>>.

unii“.¹²¹ O rok později pak Rada přijala akční program Rady a Komise, kterým se prostřednictvím konkrétních opatření provádí Haagský program a který se zmiňuje o nutnosti přijmout návrhy ve věci vyživovacích povinností. V rámci Haagské konference o mezinárodním právu soukromém se Společenství a jeho členské státy zúčastnily jednání, jež vyústila dne 23. listopadu 2007 v přijetí Úmluvy o mezinárodním vymáhání výživného k dětem a dalších druhů vyživovacích povinností (dále jen „Haagská úmluva z roku 2007“) a Protokolu o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti (dále jen „Haagský protokol z roku 2007“).¹²²

Jelikož však bylo třeba, aby oprávněný mohl mít možnost domoci se rozhodnutí, které bude vykonatelné na celém území EU a následně využít jednoduchého a harmonizovaného systému výkonu rozhodnutí, došlo k přijetí dalšího nařízení, které nahrazuje ve věcech vyživovací povinnosti Nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (Brusel I) a Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 805/2004 ze dne 21. 4. 2004, kterým se zavádí evropský exekuční titul pro nesporné nároky.¹²³ Tímto nařízením je Nařízení Rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. 12. 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností. Nařízení je rozděleno do osmi kapitol.

Kapitola I stanoví oblast působnosti tohoto nařízení a některé definice pojmů. Oblast působnosti je stanovena tak, že se toto nařízení použije na vyživovací povinnost, která vyplývá z rodinných vztahů, rodičovství, manželství nebo švagrovství.

¹²¹ Úřední věstník Evropské unie ze dne 10. 1. 2009 *Nařízení rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. 12. 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovací povinností*. [online], [cit. 2009-11-11].

<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:007:0001:0079:CS:PDF>>.

¹²² Úřední věstník Evropské unie ze dne 10. 1. 2009 *Nařízení rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. 12. 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovací povinností*. [online], [cit. 2009-11-11].

<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:007:0001:0079:CS:PDF>>.

¹²³ Úřední věstník Evropské unie ze dne 10. 1. 2009 *Nařízení rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. 12. 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovací povinností*. [online], [cit. 2009-11-11].

<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:007:0001:0079:CS:PDF>>.

Kapitola II pojednává o příslušnosti. Při stanovování příslušnosti ve věcech vyživovací povinnosti tak nadále obecně platí, že příslušný je: a) soud místa, v němž má odpůrce místo obvyklého pobytu, nebo b) soud místa, v němž má oprávněný místo obvyklého pobytu, nebo c) soud, který je podle práva místa soudu příslušný pro řízení o osobním stavu, souvisí-li záležitost vztahující se k vyživovacím povinnostem s tímto řízením, ledaže je tato příslušnost odvozena výlučně ze státní příslušnosti jedné ze stran, nebo d) soud, který je podle práva místa soudu příslušný pro řízení o rodičovské zodpovědnosti, souvisí-li záležitost vztahující se k vyživovacím povinnostem s tímto řízením, ledaže je tato příslušnost odvozena výlučně ze státní příslušnosti jedné ze stran. Dle čl. 4 této kapitoly je také možné, aby si strany příslušnost dohodly.

Kapitola III tohoto nařízení pojednává o rozhodném právu a stanoví, že pro otázky vyživovacích povinností se v členských státech, které jsou vázány Haagským protokolem ze dne 23. listopadu 2007 o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti (dále jen „Haagský protokol z roku 2007“), určuje rozhodné právo v souladu s uvedeným protokolem.

Kapitola IV stanoví předpisy týkající se uznávání, vykonatelnosti a výkonu rozhodnutí, kapitola V je nazvána přístup ke spravedlnosti a týká se zejména práva na právní pomoc. Kapitola VI řeší soudní smíry a veřejné listiny, kapitola VII stanoví pravidla spolupráce mezi ústředními orgány, kapitola VIII subjekty veřejné správy a konečně kapitola IX obsahuje obecná a závěrečná ustanovení.¹²⁴

¹²⁴ Úřední věstník Evropské unie ze dne 10. 1. 2009 *Nářízení rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. 12. 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovací povinnosti*. [online], [cit. 2009-11-11].

<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:007:0001:0079:CS:PDF>>.

8 Mezinárodní úprava týkající se vyživovací povinnosti

8.1. Mezinárodní úprava vyživovací povinnosti rodičů k dětem

Podle § 24 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, v platném znění, se vztahy mezi rodiči a dětmi, včetně výchovy a výživy, řídí právem státu, jehož příslušníkem je dítě. Žije-li dítě v ČR, mohou být tyto vztahy posuzovány podle práva českého, je-li to v zájmu dítěte. Stejnou úpravu obsahují i dvoustranné smlouvy o právní pomoci.¹²⁵

Na vyživovací povinnost rodičů vůči dětem dopadá i výše zmíněné nařízení Rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. 12. 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností (více viz kapitola 7.2.).

8.2. Mezinárodní úprava vyživovací povinností dětem k rodičům

Podle § 24 odst. 2 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, v platném znění, se nároky rodičů na výživu vůči dětem řídí právem státu, jehož příslušníkem je ten z rodičů, který nárok na výživu uplatňuje. Shodnou úpravu najdeme i v dvoustranných smlouvách o právní pomoci. I na tuto otázku dopadá nařízení Rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. 12. 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností, které odkazuje na Haagský protokol 2007. O vyživovací povinnosti dětem k rodičům platí

¹²⁵ Svobodová, Klára: *Rodinné a manželské vztahy – rozhodné právo* [online]. [cit. 2009-11-11]. <<http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/js09/mps/web/pages/11.html>>.

v zásadě vše, co bylo uvedeno u vyživovací povinnosti rodičů k dětem. Omezená volba práva je přípustná.¹²⁶

8.3. Haagská úmluva z roku 2007 a Haagský protokol z roku 2007

Cílem Haagské úmluvy z roku 2007 je pak zajistit efektivní přeshraniční vymáhání výživného pro nezletilé děti i dalších forem výživného. Přijetí úmluvy je výsledkem revize dvou dosavadních Haagských úmluv zabývajících se vymáháním výživného, za prvé Úmluvy ze dne 2. října 1973 o právu rozhodném pro pohledávky na výživném a Úmluvy ze dne 2. října 1973 o uznávání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti, a za druhé Newyorské úmluvy ze dne 20. 6. 1956 o vymáhání výživného v cizině.

Haagská úmluva 2007 upravuje především spolupráci orgánů smluvních států a uznání a výkon rozhodnutí. Haagská úmluva 2007 se v zásadě vztahuje na výživné rodičů vůči dětem do 21 let a na uznání a výkon rozhodnutí o výživném mezi manželi, pokud je realizováno v souvislosti s vyživovací povinností vůči dětem. Každý smluvní stát však může prohlásit, že se úmluva použije na jiné druhy vyživovací povinnosti vyplývající z rodinných poměrů, rodičovství, manželství či příbuzenství.¹²⁷

Haagský protokol z roku 2007 doplňuje Haagskou úmluvu z roku 2007.

Cílem Haagského protokolu z roku 2007 je zajistit větší právní jistotu a předvídatelnost pro osoby oprávněné a povinné k vyživovacím povinnostem.

¹²⁶ Svobodová, Klára: *Rodinné a manželské vztahy – rozhodné právo* [online]. [cit. 2009-11-11]. <<http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/js09/mps/web/pages/11.html>>.

¹²⁷ Svobodová, Klára: *Rodinné a manželské vztahy – rozhodné právo* [online]. [cit. 2009-11-11]. <<http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/js09/mps/web/pages/11.html>>.

9 Judikatura

9.1. Judikatura týkající se výživného rodičů k dětem

Oblasti výživného rodičů k dětem se týká celá řada soudních judikátů. Pro účely této práce jsem vybrala pouze některé z nich, a to se záměrem nabídnout jejich prostřednictvím objasnění pojmů a skutečností zmiňovaných v předcházejících kapitolách.

Začneme okruhem judikátů, které se týkají stanovování rozsahu vyživovací povinnosti. Nejprve judikát Ústavního soudu, který ve své nálezu ze dne 16. března 2006 stanovil, že: „Podle ustanovení § 85 odst. 2,3 zákona o rodině oba rodiče přispívají na výživu svých dětí podle svých schopností, možností a majetkových poměrů; dítě má právo se podílet na životní úrovni svých rodičů. Při určení rozsahu vyživovací povinnosti přihlíží soud k tomu, který z rodičů a v jaké míře o dítě osobně pečuje. V případě posouzení majetkových poměrů rodičů je přitom vždy nutné přihlídnout nejen k fakticky dosahovaným příjmům rodiče, ale i k celkové sumě jeho movitého a nemovitého majetku a způsobu života, resp. životní úrovni. Při rozhodování soudu podle ustanovení § 96 odst. 1 zákona o rodině je soud povinen obstarat a posoudit všechny relevantní podklady pro správné určení výše výživného pro dítě. Jak dokládá řada příkladů z praxe obecných soudů, zvláštní pozornost je nutno věnovat případům, kdy povinné osoby a jejich zaměstnavatelé evidenčně vedou a vykazují mzdu jednotlivých pracovníků jen ve výši mzdy minimální či nepatrně ji převyšující. Tehdy je třeba pečlivě zkoumat, zda vykazovaná mzda odpovídá skutečnosti a zda odpovídá výdělkovým možnostem povinného. Jestliže odvolací soud posuzoval důvodnost návrhu na zvýšení výživného a zjišťoval, zda od poslední úpravy výživného došlo k podstatné změně poměrů u účastníků řízení, byl povinen posoudit změněné poměry komplexně, a to také se zřetelem na majetkové poměry povinného.“¹²⁸

Ústavní soud také uvedl, že „k nezletilým dětem mají vyživovací povinnost oba rodiče, u nichž se musí náležitým způsobem zjistit a posoudit nejen jejich výdělkové

¹²⁸ Nález III. ÚS 511/05, Sb.n.u. sv. 40, str. 593

poměry (event. jiné příjmy), ale rovněž skutečně dosahovaná životní úroveň, na níž se mají děti právo podílet (§ 85 odst. 2 zákona o rodině). Kategorické tvrzení soudu, že při určování výše výživného je třeba přihlížet pouze k příjmům a majetkovým poměrům otce, nikoli jeho manželky, i v situaci, kdy zvýšené odůvodněné potřeby nezletilých dětí byly prokázány a soudem akceptovány, tak neodpovídá nejen normám jednoduchého práva (zákonu o rodině), ale ani zásadám spravedlivého procesu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.¹²⁹

Ústavní soud ve svém dalším rozhodnutí poukazuje „zejména na ust. § 85 odst. 2 věta před středníkem zákona o rodině, dle kterého oba rodiče přispívají na výživu svých dětí podle svých schopností, možností a majetkových poměrů. Vyživovací povinnost k dítěti tedy mají oba rodiče, byť nikoli stejným dílem. Současně platí, že dle ust. § 85 odst. 2 věta za středníkem zákona o rodině má dítě právo se podílet na životní úrovni svých rodičů. Jestliže tedy takové právo existuje, pak již jen z tohoto důvodu by měl soud životní úroveň rodičů při určování výše výživného pro nezletilé děti – z úřední povinnosti – zjišťovat. V předmětné věci šlo dle § 81 odst. 1 o. s. ř. o věc, v níž může soud zahájit řízení i bez návrhu (návrh na snížení výše výživného pro nezletilé děti stěžovatele); byly tak naplněny podmínky uplatnění zásady vyhledávací v řízení před civilním soudem, tedy k realizaci povinnosti soudu z vlastní iniciativy, tj. i mimo rámec návrhů účastníků, vyhledat a provést důkazy potřebné k náležitému zjištění skutkového stavu. Jakkoli se nejedná o osobu povinnou k poskytování výživného dle zákona o rodině, je zřejmé – z obecného pohledu – že pokud by bylo prokázáno v neurčitěm počtu případů stejného druhu, že přítel rodiče s ním žije ve společné domácnosti a podílí se na uspokojování potřeb rodiny, mohla by taková blíže specifikovaná částka nalézat odraz i v poměrech rodiče, kterému bylo nezletilé dítě svěřeno do výchovy, a tím i v poměrech nezletilého dítěte. Jedná se tedy o otázku životní úrovně rodiče a nezletilého dítěte, která je ze své podstaty založena na fakticitě, nikoli na „pouhé“ právní stránce, tj. na tom, zda se jedná či nejedná o osobu dle zákona o rodině k vyživovací povinnosti povinnou; podíl např. druhu na uspokojování potřeb rodiny se na životní úrovni člena rodiny projeví fakticky vždy (rozdíl je jen v míře); nepřihlížet k tomu by bylo v rozporu s reálným dějem, konstruováním fikce (což by mohlo vést až k absurdním důsledkům), k čemuž však není žádného rozumného důvodu.

¹²⁹ Nález II. ÚS 1619/07 ze dne 1. 2. 2008

Při rozhodování o výživném je vždy nutné přihlédnout nejen k fakticky dosahovaným příjmům rodiče, ale i k celkové hodnotě jeho movitého a nemovitého majetku a způsobu života, resp. k životní úrovni.¹³⁰

Ústavní soud dále v roce 2006 stanovil: „Otázka posouzení návrhu na určení výživného pro nezletilé děti je věcí volné úvahy soudu odvislé od posouzení možností a schopností osoby k výživě povinné a odůvodněných potřeb osoby oprávněné. Jedná se o úpravu zakotvenou v ustanoveních § 85 a § 96 odst. 1 zákona o rodině. Soud je v rámci tohoto řízení povinen z moci úřední objasnit skutkový stav věci. Ke splnění této povinnosti vyplývající z ustanovení § 120 o.s.ř. potřebuje shromáždit potřebné důkazy. Mezi nimi mají významnou roli listinné důkazy dokumentující výdělkové možnosti a schopnosti osoby k výživě povinné.“¹³¹

Dále uvádím rozsudek Městského soudu v Praze, ve kterém je stanoveno: „Žije-li oprávněné dítě trvale na území České republiky, je nutno jeho odůvodněné potřeby oceňovat s ohledem na ekonomické poměry v České republice, výživné stanovené rodiči, který žije a pracuje v jiné zemi, je třeba stanovit i se zvážením ekonomických podmínek v takové zemi. Při stanovení měny, ve které má být vyživovací povinnost splněna, je rozhodující zájem oprávněného dítěte.“¹³²

Dalším judikátem, který stojí za zmínku by bylo rozhodnutí Nejvyššího soudu z roku 1968, kde se stanoví: „Schopnost nezletilého dítěte živit se samostatně nelze posuzovat jen se zřetelem k dosaženému věku a stupni tělesné a duševní vyspělosti, ale i se zřetelem k tomu, jak je nezletilé dítě po mravní a charakterové stránce připraveno – jmenovitě výchovným působením rodičů – podílet se svou činností na společensky užitečné práci. Je-li nutné zařazení dítěte vzhledem k nedostatkům v jeho chování do výchovného zařízení (ústavní nebo ochranná výchova), v němž dítě nemá možnost opatřit si prostředky k obživě vlastní prací, není dítě schopno živit se samo a trvá vyživovací povinnost rodičů k němu; není rozhodné, že se dítě živilo samo před umístěním ve výchovném zařízení a že tehdy nebyly dány zákonné podmínky pro plnění vyživovací povinnosti rodičů k němu.“¹³³

¹³⁰ Nález I. ÚS 527/06 ze dne 7. 3. 2007

¹³¹ Nález I. ÚS 299/06, Sb.n.u. sv. 42, str. 297

¹³² Rozhodnutí Městského soudu v Praze sp.zn.: 18 Co 345/98 ze dne 11. 12. 1998

¹³³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp.zn.: 1 Cz 37/68 ze dne 28. 11. 1968

Rozhodnutí Městského soudu v Praze z roku 1968: „Ojedinelý příjem dítěte (např. v době školních prázdnin), které se jinak připravuje studiem na budoucí povolání, neovlivňuje zpravidla vyživovací povinnost rodičů.“¹³⁴

Krajský soud v Českých Budějovicích z roku 1993: „Jde-li o rodiče, který je podnikatelem, vychází soud při posuzování jeho výdělkových možností pro účely stanovení výživného ze stavu příjmů, kterých dosáhl tento rodič podle svého daňového přiznání a jak je uvedl ve své výpovědi účastníka řízení (§ 131 o.s.ř.), potvrzené pak i zprávou vyžádanou od příslušného daňového orgánu k doložení správnosti výpovědi rodiče.“¹³⁵

Již v roce 1966 Nejvyšší soud stanovil, že: „Hlediska, k nimž je nutno přihlídnout při zkoumání a posuzování odůvodněných potřeb nezletilého dítěte (§ 96 odst. 1 zák. o rod.). V rozhodování o rozsahu vyživovací povinnosti rodičů k dítěti bude vyjádřena zásada úměrnosti životní úrovně dítěte životní úrovni rodičů, aby i zvýšené potřeby, které lze dítěti z příjmu otce poskytnout, byly zajištěny výživným stanoveným v odpovídající míře.“¹³⁶

Rozhodnutí Nejvyššího soudu z roku 1969: „Pro posouzení schopností a možností rodiče ve smyslu ustanovení § 96 odst. 1 zák. o rod. nejsou rozhodné jeho skutečné výdělečné (popř. i majetkové) poměry, ale jeho reálné výdělečné (popř. i majetkové) možnosti, dané mimo jiné jeho fyzickým stavem, nadáním, množstvím získaných vědomostí a pracovních zkušeností apod. Zjistí-li soud, že rodič změnil dosavadní zaměstnání za méně výhodné, zkoumá pečlivě, zda se tak stalo z důležitého důvodu (např. ze zdravotních důvodů, z důvodu odchodu rodiče z funkce, pro jejíž výkon nemá kvalifikaci, z důvodu organizačních změn, z důvodu změny bydliště); není-li tomu tak, vychází z příjmů rodiče před změnou zaměstnání.“¹³⁷

Rozhodnutí Nejvyššího soudu z roku 1973: „Pokud rodič, který vychovává nezletilé dítě, nemá jiné možnosti k zajištění péče o dítě v době plnění svých pracovních povinností, než tím, že o dítě pečuje jiná osoba, je třeba, aby se náklady na odměnu osoby, která pečuje o nezletilé dítě, promítly do výše výživného určeného druhému

¹³⁴ Rozhodnutí Městského soudu v Praze sp.zn.: 6 Co 676/67 ze dne 10. 1. 1968

¹³⁵ Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích sp.zn.: 7 Co 1388/92 ze dne 26. 11. 1993

¹³⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp.zn.: 5 Cz 112/65 ze dne 3. 12. 1965

¹³⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp.zn.: 8 Cz 23/69 ze dne 20. 8. 1969

rodiči. Musí se tak stát úměrně schopnostem a možnostem rodičů dítěte a se zřetelem k tomu, že rodič, jemuž bylo nezletilé dítě svěřeno do výchovy, nevyvažuje již natolik plnění vyživovací povinnosti k nezletilému dítěti výkonem osobní péče o ně, a že náklady na odměnu osoby, která pečuje o nezletilé dítě, nelze považovat úzce jen za náklady na úhradu potřeb nezletilého dítěte.¹³⁸

Nejvyšší soud v roce 1989: „Ze zákona o rodině nelze dovodit povinnost rodiče poskytovat kromě měsíčního výživného na nezletilé dítě ještě další jednorázový příspěvek na úhradu některých osobních potřeb nezletilce. Účelem výživného je uhrazování nejen průběžně se vyskytujících (běžných) potřeb nezletilého dítěte, ale všech potřeb prospěšných jeho všestrannému vývoji. Tomu je přizpůsobena i splatnost výživného ve formě pravidelných plnění v jednotlivých obdobích, i když nelze vyloučit rozdílnost odůvodněných potřeb nezletilého dítěte v jejich průběhu. Podle ustanovení § 97 odst. 1 zák. o rod. se výživné platí v pravidelných opětujících se částkách, které jsou splatné vždy na měsíc dopředu. Při rozhodování soudu o výživném podle hledisek uvedených v ustanoveních § 85 odst. 2, 3 a § 96 odst. 1 zák. o rod. je třeba uvažovat též potřeby vyskytující se nepravidelně za delší období (např. potřeby na prázdninový pobyt dítěte), popřípadě potřeby zcela nahodilé, jejichž uspokojení vyžaduje zpravidla vyšší náklady, než činí výživné stanovené pro dané období, pokud tyto náklady nebudou důvodem ke změně výživného podle ustanovení § 99 odst. 1 zák. o rod. a § 163 o. s. ř. Uvedené potřeby však nemohou odůvodnit změnu stanovené splatnosti výživného, např. v tom smyslu, že by oprávněný mohl požadovat při očekávání výskytu zvýšených potřeb výživné za více období najednou, byť by to vyžadovala mimořádná situace. Zákon o rodině neupravuje ukládání jednorázového dalšího příspěvku na výživu dítěte a povinnost rodiče přispívat na potřeby svého dítěte nad rámec stanoveného výživného nelze dovodit ani ze zásady úměrnosti životní úrovně dítěte životní úrovni svých rodičů. K této zásadě jsou soudy povinny přihlížet při určování výživného podle hledisek vyjádřených v ustanoveních § 85 odst. 2, 3 a § 96 odst. 1 zák. o rod. a pokud to schopnosti a možnosti povinného rodiče umožňují, stanoví výživné tak, aby mohly být uspokojeny též další potřeby dítěte, je-li to prospěšné jeho všestrannému vývoji.“¹³⁹

¹³⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp.zn.: 1 Cz 74/73 ze dne 27. 9. 1973

¹³⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp.zn.: 5 Cz 42/88 ze dne 28. 2. 1989

Druhým okruhem pak budou judikáty týkající se vzniku, trvání a zániku vyživovací povinnosti. Jako první z nich uvádím judikát Nejvyššího soudu z roku 1967, kde bylo uvedeno, že schopnost dítěte k tomu, aby se živilo samo, není odvislá od dosažení určité věkové hranice; není tedy důvodu k tomu, aby bylo plnění vyživovací povinnosti rodiče k dítěti omezováno před dosažením určité věkové hranice dítětem (např. nabytím zletilosti).¹⁴⁰

Rozhodnutí Nejvyššího soudu z roku 1966 říká: „Jestliže je určována vyživovací povinnost za dobu minulou, pak nesmí být opomenuto zjištění, jaké částky byly rodičem na výživném již poskytnuty, zda tyto částky odpovídaly hlediskům uvedeným v § 96 odst. 1 zák. o rod., zda rodič nepřispíval případně na výživu nezletilých dětí i jinak, např. naturálně, což by bylo nutné též zhodnotit. Přitom by ovšem bylo nutno uvážit, zda nešlo pouze o příležitostná plnění v době styku otce s dětmi, která by svou povahou nepřekračovala výdaje, jež nelze na výživné započítat proto, že šlo o běžné dárky, či jiná podobná plnění, která nesměřovala k uspokojování odůvodněných potřeb nezletilých dětí. Ani tehdy, když se rodiče dohodnou o výživném i o počátku jeho plnění ze strany povinného, nemění se nic na povinnosti soudu zkoumat při schvalování dohody ve smyslu § 50 odst. 2 a § 26 odst. 2 zák. o rod., zda dohodnutý počátek vyživovací povinnosti odpovídá dosavadnímu plnění výživného rodiči.“¹⁴¹

Rozhodnutí Nejvyššího soudu z roku 1969 se týkalo zproštění plnění vyživovací povinnosti a již tehdy soud stanovil skutečnost, že „krátkodobý pobyt nezletilého dítěte u rodiče, jemuž nebylo svěřeno do výchovy, není zpravidla důvodem dočasného zproštění tohoto rodiče povinnosti platit výživné. I kdyby ve výchově a výživě nezletilého oprávněného došlo ke změně poměrů trvalejší povahy, nebo kdyby mu povinný hradil nejen každodenní, nýbrž i jiné potřeby, mohl by tyto okolnosti posoudit pouze soud příslušný podle § 88 písm. c), § 176 o. s. ř.“¹⁴²

K zániku vyživovací povinnosti v případě osvojení řekl Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí z roku 1965 toto: „Rozhodující pro zrušení vyživovací povinnosti osvojitele

¹⁴⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp.zn.: 5 Cz 19/67 ze dne 6. 5. 1967

¹⁴¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp.zn.: 5 Cz 10/66 ze dne 4. 3. 1966

¹⁴² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp.zn.: 1 Cz 84/68 ze dne 27. 2. 1969

k osvojení je doba, kdy rozhodnutí o zrušení osvojení nabylo právní moci. Teprve od tohoto okamžiku mají pokrevní rodiče ze zákona k dítěti vyživovací povinnost.¹⁴³

Městský soud v Praze roku 1974 stanovil, že „Pro posouzení předpokladů ke změně pravomocného rozsudku o výživném (§ 99 odst. 1 zák. o rod.) musí být doložen závěr, že došlo ke změně poměrů a že v důsledku toho je třeba změnit i výši výživného. Nestačí jen úvaha o tom, zda dosavadní výživné je přiměřené. Jinak by totiž šlo o nepřípustnou reparaci pravomocného soudního rozhodnutí.“¹⁴⁴

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. dubna 2004 se týká výživného ve spojitosti se smrtí oprávněné nebo povinné osoby. „Vyživovací povinnost a tomu odpovídající právo na výživné obecně může vzniknout jen osobám, které jsou navzájem v určitém vztahu. Je právem majetkovým, se zřetelem k již uvedené vazbě osoby oprávněné a povinné výživou je však osobním právem, které ve smyslu ust. § 579 odst. 1 obč. zák. zaniká smrtí oprávněného i smrtí povinného (§ 104 zák. o rodině). Smrt osoby oprávněné ani povinné výživou však nemá vliv na dávky výživného splatné ku dni smrti. Mohou být předmětem dědictví, neboť jako dluh či pohledávka přecházejí na právní nástupce zemřelého.“¹⁴⁵

Krajský soud Ústí nad Labem rozsudkem z roku 2007: „K otázce obnovení vyživovací povinnosti rodičů k dítěti, které po čtyřech letech pracovní činnosti a od ukončení středoškolského vzdělání začalo studovat vysokou školu. Přijetím dítěte ke studiu na vysoké škole až po čtyřech letech od ukončení jeho středoškolského vzdělání se vyživovací povinnost rodičů k tomuto dítěti (studentu) již neobnovuje.“¹⁴⁶

K otázce popření otcovství a určení výživného Krajský soud v Ústí nad Labem: „Jestliže došlo k popření otcovství k nezletilému dítěti manželem matky a k určení otcovství k tomuto dítěti souhlasným prohlášením rodičů, nemůže být uložena takto určenému otci povinnost k placení výživného v rozporu s ustanovením § 98 odst. 1 zák. o rod., tj. i za dobu přesahující časovou hranici tří let před zahájením soudního řízení.“

¹⁴³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp.zn.: 4 Cz 109/65 ze dne 21. 9. 1965

¹⁴⁴ Rozhodnutí Městského soudu v Praze sp.zn.: 12 Co 140/73 ze dne 5. 9. 1973

¹⁴⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp.zn.: 30 Cdo 2128/2003 ze dne 22. 4. 2004

¹⁴⁶ Rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem sp.zn.: 10 Co 188/2007 ze dne 19. 11. 2007

K zjišťování skutečností rozhodných pro určení rozsahu vyživovací povinnosti rodičů k nezletilému dítěti (jmenovitě do minulé doby).¹⁴⁷

Ohledně pěstounské péče taktéž Krajský soud v Ústí nad Labem stanovil, že „Rozhodne-li soud o určení otcovství a zároveň o výchově a výživě nezletilého dítěte (§ 113 odst. 2 o. s. ř.), které je v pěstounské péči, musí rozhodnout o tom, zda tato dříve nařízená pěstounská péče tohoto dítěte potrvá nadále. Účastníky řízení jsou tu v řízení o výchově a výživě pěstoun (pěstouni) nezletilého dítěte a v řízení o výživu dítěte i národní výbor, který vyplácí příspěvek na úhradu potřeb dítěte v pěstounské péči podle ustanovení § 5 odst. 1 zákona č. 50/1973 Sb.“¹⁴⁸

A jako poslední rovněž Krajský soud v Ústí nad Labem k otázce zvýšení výživného, „jestliže osobě povinné výživou jsou poskytovány pouze dávky sociální péče. Jestliže jediný příjem osoby povinné výživou tvoří pouze poskytované dávky sociální péče, z nichž je navíc hrazeno (byť v nižších částkách) výživné, nejsou v takovém případě osvědčeny podmínky pro zvýšení výživného.“¹⁴⁹

9.2. Judikatura týkající se výživného, které by děti měly poskytovat rodičům

Rozsah této judikatury je o poznání užší, než tomu bylo u judikatury uvedené v předchozí podkapitole. Za zmínku však stojí např. již rozhodnutí Nejvyššího soudu z roku 1967, kde Nejvyšší soud řekl, že: „Vyživovací povinnost, kterou má matka k dítěti, předchází vyživovací povinnosti, kterou má ke svým rodičům.“¹⁵⁰

Dalším rozhodnutím bylo např. také rozhodnutí Nejvyššího soudu již z roku 1966, kde Nejvyšší soud stanovil, že: „Při rozhodování o vyživovací povinnosti dítěte vůči rodiči (§ 87 zák. o rod.) nebude sice v rozsudku výslovně vyjádřena výše vyživovací povinnosti dítěte, vůči němuž nárok rodičem uplatněn nebyl, soud si ovšem

¹⁴⁷ Rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem sp.zn.: 5 Co 275/68 ze dne 10. 7. 1968

¹⁴⁸ Rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem sp.zn.: 11 Co 436/77 ze dne 2. 2. 1978

¹⁴⁹ Rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem sp.zn.: 10 Co 578/2004 ze dne 15. 9. 2004

¹⁵⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp.zn.: 4 Cz 67/67 Sb.r.civ. č. 10/1967, str. 602

musí vyřešit otázku vyživovací povinnosti a její výše ohledně všech povinných ve smyslu ustanovení § 87 odst. 2 zák. o rod.¹⁵¹

Zajímavým rozhodnutím pak zcela jistě je rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích z roku 1953, kdy soud stanovil, že: „Vyživovací povinnost podle § 70 zákona o právu rodinném může záležet i v úkonech pro oprávněného.“ U tohoto rozhodnutí pro zajímavost uvádím i odůvodnění tohoto rozhodnutí, které je dle mého názoru velmi zajímavé. Z odůvodnění: „Okresní soud v Písku uložil odpůrkyni k návrhu jejího otce povinnost, aby otci každý den uklidila, jednou měsíčně mu vyčistila šaty a v době od 15. října do 15. dubna každého roku mu vždy jeho topivem zatápěla. Soud zjistil, že navrhovatel je přes 80 roků stár a pro nemoc si nemůže ani zatopit, ani uklidit. Péče o jeho stravu byla uložena jiné jeho dceři a starost o prádlo synovi. Po právní stránce opřel soud své rozhodnutí o §§ 70 a násl. zák. o právu rodinném. Vyslovil názor, že § 70 zák. o právu rodinném mělo být zajištěno potřebné osobě vše, čeho potřebuje k životu, že tedy tímto ustanovením je kryt i nárok oprávněného na osobní pomoc, jestliže ji nutně potřebuje.

Krajský soud nevyhověl odvolání odpůrkyně. Pojem vyživovací povinnosti plynoucí z příbuzenského poměru v přímém pokolení je v zákoně (§ 70 odst. 1 zák. o právu rodinném) vymezen tak, že jde o povinnost poskytovat úhradu na osobní potřeby. Osobními potřebami se rozumí vše, co člověk potřebuje k životu jak po stránce tělesné, tak i kulturní. Úhradu na nedostávající se životní potřeby možno poskytovat buď v penězích, nebo naturálně. Naturální plnění nastupuje ovšem jen tam, kde je to podle uvážení soudu se zřetelem k povaze případu vhodné a účelné.

V daném případě bylo zjištěno, že navrhovatel je přes 80 let stár a nemůže si obstarat ani vaření, ani úklid a že nemá ani příjmu, ani jiného majetku, z něhož by tyto potřeby mohl sám uhradit. Odpůrkyně je podle zákona povinna spolupečovat o svou domácnost s manželem (§§ 15, 16 zák. o právu rodinném). Jinak nemá vlastních dětí, k nimž by měla alimentární povinnost. Její námitka, že se stará o dvě děti své vdané dcery, musí ustoupit před povinností k navrhovateli, ježto k dětem své dcery nemá odpůrkyně zatím žádnou povinnost, poněvadž jsou tu rodiče těchto dětí (§§ 35, 39, 73 zák. o právu rodinném). Bylo dále zjištěno, že navrhovatel nemůže si sám obstarat práce, které mu podle rozsudku má konat odpůrkyně a že práce nemohou být obstarány

¹⁵¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp.zn.: 5 Cz 158/66 Sb.r.civ. č. 3/1967, str. 214

ani jiným způsobem, poněvadž navrhovatel nemůže být přijat do domova odpočinku a nemá také žádného majetku. Je tedy vhodné a účelné, aby potřebné práce mu obstaralo některé z jeho dětí. Ježto ostatním dětem byly již stanoveny naturální povinnosti k navrhovateli, prvý soud právem uložil tyto úkony odpůrkyni.¹⁵²

¹⁵² Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích sp.zn.: 6 Ok 243/52 Sb.r.civ. č. 5/1953, str. 118

10 Závěr

Svou diplomovou práci jsem věnovala tématu výživného mezi rodiči a dětmi s tím, že pro řadu odlišností mezi výživným rodičů k dětem a výživným dětí k rodičům jsem oběma těmito oblastem věnovala samostatný prostor. Stejně tak závěr své diplomové práce rozdělím do dvou částí a budu každou z těchto dvou oblastí bilancovat více méně samostatně. Je tomu tak zejména proto, že v rámci každé z těchto dvou oblastí dospívám k závěrům odlišným.

Po prostudování zákonů, doktrinálních výkladů obsažených v odborné literatuře a komentářích, i příslušné judikatury si dovoluji říci, že naše zákonná úprava vyživovací povinnosti rodičů k dětem je dle mého názoru v obecné rovině dostačující a v mnohém se ani neliší od řady úprav zahraničních, minimálně v rámci Evropy. Související nauka a judikatura je za poměrně účtyhodnou platnost zákona o rodině značně propracovaná. V praxi tak zpravidla nenastávají komplikace při rozhodování soudů o otázce, zda nárok na výživné dítěti vznikl. Jiná je však situace ohledně výše tohoto nároku. Tady, jak jsem zjistila při přípravě své diplomové práce a i během své praxe v advokátní kanceláři, dochází k četným rozdílům mezi jednotlivými případy, které nejsou vždy odůvodněné. Objevují se časté odlišnosti v rozhodování soudů, a to i ve zhruba stejně velkých městech a s podobnými životními podmínkami. Proto se domnívám, že by možná stálo za zvážení, zda naši zákonnou úpravu nedoplnit o určité návodné pomůcky pro soudce, které by stanovily jistý základní standard, kolik je možné nebo dokonce povinné z určité výše platu poskytovat na výživné dětem, jaká je odpovídající minimální hranice pro výši nároku na výživné při určitém věku dítěte apod. To vše samozřejmě redukováno možnostmi určitých odklonů v odůvodněných případech.

K této problematice lze podotknout, že podobné řešení je aktuálně navrhováno Ministerstvem spravedlnosti, které konkrétně navrhuje, aby na výživné bylo placeno až 20 % z výdělku rodiče.

Navrhovala bych, aby se základní výše výživného stanovila podílem na výdělku povinného rodiče, proměnlivě dle počtu vyživovaných osob. Dále by pak mohly být zohledněny další majetkové poměry povinného rodiče, podle nichž by se zvětšovala či zmenšovala základní výše nároku. Současně by však bylo jistě nutné v rámci těchto

pravidel zohlednit i věk dítěte, např. formou určitých koeficientů či minimálních částek výživného. Je otázkou, zda tuto změnu pojmout v rovině obligatorní či pouze fakultativní, doporučující povahy. Druhou z těchto možností považuji v našich podmínkách za přijatelnější a lépe prosaditelnou. Časem by vhodně zvolená doporučující pravidla jistě posílila sjednocení rozhodování o výši výživného a přispěla k větší předvídatelnosti rozhodnutí o výši výživného.

Sami rodiče by tak měli lepší přehled, s jakou výší výživného musí počítat například v dnes stále častější situaci rozvodu manželství. U mnohých by to mohlo přispět k většímu uvědomění, že dítě není jen velká odpovědnost morální, ale ovlivňuje i ekonomickou situaci svých rodičů, čemuž je třeba řadu věcí v životě náležitě přizpůsobit.

Pokud se jedná o druhou oblast výživného mezi rodiči a dětmi, kterou jsem se ve své práci zabývala, tj. vyživovací povinnost dětí k rodičům, jsem toho názoru, že tato oblast není upravena zcela dostačujícím způsobem, a to ani co do otázky existence tohoto nároku, ani co do určení jeho výše v konkrétním případě. Je pravda, že s ohledem na skutečnost, že se tato zákonná úprava v praxi příliš nevyužívá a v souvislosti s tím není ani častým předmětem soudních sporů, chybí zde „poptávka“ po její změně. Jsem však přesvědčena, že je žádoucí, aby k jistým změnám v této oblasti došlo, a to vzhledem k vývoji společnosti, kdy dochází ke změně pojmání rodiny jako takové, kdy již není dávno běžné, že rodiče žijí téměř celý život se svými dětmi pod jednou střechou, a jejich majetkové poměry se tak mohou velmi vzdalovat od poměrů jejich dětí. Myslím si, že i rodiče by měli mít za jistých podmínek právo podílet se na životní úrovni svého dítěte, zejména pokud se o ni významně přičinili a vždy řádně plnili svoji vyživovací povinnost vůči dítěti. Uvědomuji si případnou složitou důkazní situaci při prokazování těchto podmínek, pokud by došlo ke sporu, nicméně totéž by se mohlo namítat i v případě výživného rodičů k dětem, kde důkazní situace ve sporech není o nic jednodušší. Nedostatečnost zákonné úpravy však spatřuji především v současném institutu „slušné výživy“, který nároky rodičů vůči dětem vymezuje jen velmi vágním způsobem a domnívám se, že toto vymezení příliš svádí k limitování nároků rodičů na jakési životní minimum.

Jako obecný závěr, který přesahuje oblast práva, si dovoluji dodat, že je především třeba, aby se zvedlo povědomí starších lidí o tom, že zde vůbec existuje

zákonná možnost, aby požadovali po svých dětech výživné v případě, že toho potřebují. Rodiče se z důvodů, které lze pochopit, často ostýchají domáhat se těchto svých práv vůči vlastním dětem. Nelze to však považovat za nic ostudného, pokud děti přispívají na výživu svých rodičů, kteří je v mládí zajistili a umožnili jim tak rozvinout svůj potenciál.

Uvědomuji si, že shrnutí mých výše uvedených závěrů vyznívá vůči aktuálnímu stavu této oblasti práva, jak byl popsán v této práci, spíše kriticky. Je to z toho důvodu, že považuji oblast právní regulace vyživovací povinnosti mezi rodiči a dětmi za obzvláště významnou, jelikož v praxi se člověk velmi často setkává s tím, jak bezprostředně ovlivňuje životy lidí kolem nás, jak dětí, tak jejich rodičů. Určitý kritický postoj a návrhy změn jsou proto podle mne namístě, neboť právní regulaci výživného stojí za to nadále rozvíjet.

Seznam použité literatury a pramenů

1. Monografie

Holub, M., Nová, H., Sladká Hyklová, J.: *Zákon o rodině Komentář a předpisy související*, Linde Praha, a.s., 2007

Hrušáková, M., Králíčková, Z.: *České rodinné právo*, Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 1998

Hrušáková, M., Králíčková, Z.: *České rodinné právo*, Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2006

Hrušáková, M., a kolektiv: *Rodinné právo*, Masarykova univerzita v Brně v nakladatelství Doplněk, 1995

Knappová, M., Švestka, J., a kolektiv: *Občanské právo hmotné 3*, třetí aktualizované a doplněné vydání, ASPI Publishing, s.r.o., 2002

Másilko, V.: *Mezinárodní právo rodinné*, Panorama Praha, 1979

Nová, O., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*, Linde Praha a.s., 1995

Novotná, V., Šťastná, J.: *Vybrané dokumenty v péči o rodinu a děti*, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, Nakladatelství JAN, 2001

Plecitý, V.: *Zákon o rodině*, EURONION Praha s.r.o., 2007

Plecitý, V., Salač, J.: *Základy rodinného práva*, EURONION Praha s.r.o., 2001

Radvanová, S., Zuklínová, M.: *Kurs občanského práva, Instituty rodinného práva*, C.H.Beck, 1. vydání, 1999

Těžká, O.,: *Vyživovací povinnost*, Panorama Praha, 1984

Veselá, R., a kolektiv: *Rodina a rodinné právo, historie, současnost a perspektivy*, EUROLEX BOHEMIA Praha, 2003

2. Články

Evropská soudní síť pro občanské a obchodní věci. *Vyživovací (alimentační) pohledávka – Francie*

<http://ec.europa.eu/civiljustice/maintenance_claim/maintenance_claim_fra_cs.htm>.

Evropská soudní síť pro občanské a obchodní věci. *Vyživovací (alimentační) pohledávka – Německo*

<http://ec.europa.eu/civiljustice/maintenance_claim/maintenance_claim_ger_cs.htm>.

Evropská soudní síť pro občanské a obchodní věci. *Vyživovací (alimentační) pohledávka – Belgie*

<http://ec.europa.eu/civiljustice/maintenance_claim/maintenance_claim_bel_cs.htm>.

Evropská soudní síť pro občanské a obchodní věci. *Vyživovací (alimentační) pohledávka – Španělsko*

<http://ec.europa.eu/civiljustice/maintenance_claim/maintenance_claim_spa_cs.htm>.

Evropská soudní síť pro občanské a obchodní věci. *Vyživovací (alimentační) pohledávka – Itálie*

<http://ec.europa.eu/civiljustice/maintenance_claim/maintenance_claim_ita_cs.htm>.

Evropská soudní síť pro občanské a obchodní věci. *Vyživovací (alimentační) pohledávka – Rakousko*

<http://ec.europa.eu/civiljustice/maintenance_claim/maintenance_claim_aus_cs.htm>.

Evropská soudní síť pro občanské a obchodní věci. *Vyživovací (alimentační) pohledávka – Polsko*
<http://ec.europa.eu/civiljustice/maintenance_claim/maintenance_claim_pol_cs.htm>.

Evropská soudní síť pro občanské a obchodní věci. *Vyživovací (alimentační) pohledávka – Finsko*
<http://ec.europa.eu/civiljustice/maintenance_claim/maintenance_claim_fin_cs.htm>.

Evropská soudní síť pro občanské a obchodní věci. *Vyživovací (alimentační) pohledávka – Anglie a Wales*
<http://ec.europa.eu/civiljustice/maintenance_claim/maintenance_claim_eng_cs.htm>.

Herboczková, Jana: *Nařízení Brusel I – mezinárodní pravomoc* [online].
<<http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/js09/mps/web/pages/03.html>>.

Hrušáková, M.: *O rozsahu výživného pro nezletilé dítě*, Bulletin advokacie, 2004

Jurčík, R.: *Institut výživného v historickém kontextu*, Právo a rodina, sešit č. 12, Praha, Linde, 2000

Králíčková, Z.: *Vyživovací povinnost rodičů k dětem*, Právo a rodina, sešit č. 6, Praha, Linde, 1999

Nová, H.: *Výživné u soukromých podnikatelů*, Právní rádce č. 10, 1994

Svobodová, Klára: *Rodinné a manželské vztahy – rozhodné právo* [online].
<<http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/js09/mps/web/pages/11.html>>.

Veronika Janáčková

Diploma thesis

Support between parents and children

The reason why I decided to turn my attention towards the topic of support between parents and children is that I consider the legal regulation of support obligation which parents have to their children and children to their parents to be particularly important issue which is more than capable to affect our lives in major way, as regards both children and parents' lives. The purpose of my thesis is to analyze current state of legislation, case law and doctrinal views referring to the chosen topic and present to the reader a compact study of these focuses.

In the beginning of the thesis there are introductory chapters consisting of clarification of some basic concepts and terms. The next part of the thesis is divided into six main chapters presenting a brief outline of the historical development of support obligations in family law, regulation of child support obligations of parents, the support obligation of children towards parents, regulation of support obligations in the European Union and its Member states, international regulation and finally case law that applies to the topic.

Chapter named Child support obligation of parents is further subdivided into several parts, where the thesis deals with the current regulation, conditions of the establishment of the child support claim, its duration and termination and further a mention of a few specific types of support obligations towards children. Similarly structured is another chapter of the thesis named Support obligation of children towards parents which is concerned with the current regulation and the establishment of this claim, particularly with regard to the interpretation of the concept of "decent maintenance".

Chapter named Regulation in the States of the European Union mentions how the topic is governed by the law of some Member states with a particular accent on the important European legislation.

The penultimate chapter is concerned with the international law including the Hague Protocol and the final chapter focuses on the case law.

Certain critical conclusions pointing out some shortcomings of the current situation are drawn in Chapter Ten, last chapter of my paper, where also my suggestions referring to possible changes of legal regulation and application standards are provided.

Key words

Rodinné právo – Family Law

Vyživovací povinnost – Support obligations

Výživné mezi rodiči a dětmi – Support between parents and children